

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Bakalaura studiju programma „Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

OLGA KOHŅUKA

Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitātes sekmēšana mūzikas nodarbībās pirmsskolā

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Docents

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Inga Stangaine

Vārds, uzvārds

_____ paraksts

CĒSIS 2018

Anotācija

Kvalifikācijas darba nosaukums: Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitātes sekmēšana mūzikas nodarbībās pirmsskolā.

Kvalifikācijas darba autors: Olga Kohņuka

Pētījuma mērķis: teorētiski izzināt un praktiski pārbaudīt bērna muzikālo spēju (mūzikas klausīšanās, dziedāšana, ritmizēšana) attīstības veicināšanu muzicēšanas procesā mūzikas nodarbībās. Lai sasniegtu norādīto mērķi, tika izvēlētas šādas muzikālas darbības: dziedāšana, mūzikas klausīšana, ritma rotaļas, muzikālas rotaļas.

Pētījuma teorētiskā daļa balstās uz nozīmīgu latviešu autoru - A. Līdumas, L. Lasmanes, B. Brices, I. Stangaines, krievu autoru – B. Teplova, N. Vetluginas, K. Tarasovas un citu autoru izteiktām atziņām par muzikalitātes būtību, tās veidošanu un muzikalitātes attīstības iespējām pirmsskolas vecumā. Tiek analizētas autoru atziņas par bērna attīstību. Tika teorētiski izpētītas muzikalitātes attīstīšanas iespējas pedagoģiskajā procesā, mūzikas loma bērnu attīstībā.

Empīriskajā daļā tika novērots un noteikts bērnu muzikalitātes līmenis. Apkopotas muzikālās darbības kā bērnu muzikalitātes attīstītāji - ritms, dziedāšana, mūzikas klausīšanās. Pētījuma praktiskajā daļā autore izmanto tādas metodes, kā novērojums un pētījuma rezultātu matemātiskā apstrāde.

Pētījumā tika izstrādāti muzikalitātes attīstības kritēriji un rādītāji, kas palīdzēja novērot un novērtēt bērnu muzikalitātes līmeni pētījuma laikā.

Praktiskajā daļā ir novēroti X mūzikas izglītības 13 vecākā pirmsskolas vecuma bērni (8 meitenes un 5 zēni). Izmantotas autores izvēlētas rotaļas, kas pēc autores domām varētu sekmēt muzikalitātes attīstību.

Empīriskā pētījuma rezultāti liecina par muzikalitātes attīstības pozitīvu dinamiku.

Bakalaura darbs sastāv no 66 lpp., 4 tabulām, 15 attēliem, 13 pielikumiem, 38 literatūras avotiem, no tiem 21 latviešu valodā un svešvalodā 17.

Atslēgas vārdi: muzikalitāte, muzikalitātes struktūrkomponenti, dziedāšana, ritms, pirmsskola.

Annotation

Title of the qualification work: Promoting musicality of preschool children in preschool music classes.

Qualification work author: Olga Kohnuka.

The aim of the research: to theoretically investigate and practically examine the development of the child's musical ability (music listening, singing, rhythmization) in the process of taking music classes. To achieve the given goal, the following musical activities were selected: singing, listening to music, rhythm games, musical games.

The theoretical part of the research is based on the notable Latvian writers' A. Lidumas, L. Lasmanes, B. Brices, I. Stangaines, russian writers' B. Teplova, N. Vetluginas, K. Tarasovas and other authors' findings about the essence of musicality, its formation and development opportunities of musicality in kids of the pre-school age. The authors' findings about the child's development are being analyzed. The possibilities of developing musicality in the pedagogical process, the role of music in the development of children were explored theoretically.

In the empirical part, the musicality of children was observed and determined. Collected music activities – rhythm, singing, listening to music – as children's musicality developers. In the practical part of the research, the author uses methods such as observation and mathematical processing of the results of the research.

During the research criteria and indicators were developed for the development of musicality, that helped to observe and assess the level of children's musicality during the study.

In the practical part, 13 pre – school age children of X music education (8 girls and 5 boys) were observed. The games were selected according to the authors opinion on what could contribute to the development of musicality.

The results of the empirical study indicate positive dynamics in the development of musicality.

Qualification work consists of 66 p., 4 tables, 15 pictures, 13 annexes, 38 literature sources, among them 21 in Latvian and 17 in a foreign language.

Keywords: musicality, structural components of musicality, singing, rhythm, preschool.

saturs

Ievads	5
1. Teorētiskās literatūras analīze par muzikalitātes būtību un tās sekmēšanas iespējām pirmsskolā.....	7
1.1. Muzikalitātes būtība un tās veidošanās pirmsskolā	7
1.2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojums.....	12
1.3. Muzikālās darbības kā bērnu muzikalitātes sekmētājas.....	17
1.4. Rotaļas kā bērnu muzikalitātes veicinātājas	23
2. Pētījums par bērnu muzikalitātes veicināšanu pirmsskolā	28
2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums	28
2.2. Pētāmās grupas raksturojums.....	30
2.3. Pedagoģiskais process muzikalitātes sekmēšanai	37
Secinājumi	50
Izmantotā literatūra un informācijas avoti.....	52
Pielikumi	54

Ievads

Mūzikas attīstošā loma bērna dzīvē mūsdienās nav jāpierāda. To apliecina neskaitāmie zinātnieku pētījumi dažādās valstīs. Mazuļa muzikālā attīstība sākas no māmiņas dziedājuma, no bērna pirmajiem piebalsošanas mēģinājumiem, no plaukstu sasišanas, kustēšanās mūzikas ritmā.

Mūzikas apgūšana pirmsskolā uzskatāma par veselīgu, attīstību veicinošu nodarbošanos, kas nodrošina līdzsvarotu prāta un ķermeņa attīstību. Mūzika pirmsskolā ietekmē bērna psihi, iztēli, jūtas, domas, prātu, gribu, kā arī veicina apziņas un pašapziņas veidošanos. Mūzika emocionāli bagātina bērnu iekšējo pasauli un palīdz atklāt savas jūtas. Paši pirmie bērna dzīves gadi tiek uzskatīti par vispiemērotākajiem, lai ieinteresētu bērnu klausīties, veidotu viņa muzikalitāti.

Mūsdienās ir aktuāls jautājums par muzikālo audzināšanu jau no agrīna vecuma. Pedagoģiem jābūt gataviem prasmīgi ievadīt bērnus mūzikas pasaulē, attīstīt savu audzēkņu emocionālo un intelektuālo potenciālu ar muzicēšanas palīdzību.

Darba autorei mūzika ir tuva, jo tā ir autores ikdiena. Darbā tiks pētīta vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitāte, gan teorētiski, gan praktiski.

Problēmas aktualitāte nosaka bakalaura darbu tematu izvēli: Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitātes sekmēšana mūzikas nodarbībās pirmsskolā.

Pētījuma objekts: muzikālā darbība pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikālo spēju attīstība

Pētījuma mērķis: teorētiski izziņāt un praktiski pārbaudīt bērna muzikālo spēju (mūzikas klausīšanās, dziedāšana, ritmizēšana) attīstības veicināšanu muzicēšanas procesā mūzikas nodarbībās.

Hipotēze: vecākā pirmsskolas vecumā bērniem muzikalitāte attīstīsies sekmīgi, ja pedagoģiskajā procesā:

- tiks izmantoti visi muzikālās darbības veidi (dziedāšana, mūzikas klausīšanās, ritma un mūzikas instrumentu spēle, muzikālās rotaļas),
- tiks nodrošinātā atbilstoša emocionālā un lietu vide.

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par muzikālo spēju attīstību.
2. Raksturot vecākā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības likumsakarības.

3. Apzināt muzikālās darbības veidu nozīmi vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitātes veicināšanai.

4. Praktiski izziņāt bērnu muzikalitātes veicināšanas iespējas.

Pētījuma metodes:

Teorētiskās:

- Zinātniskās literatūras analīze.

Empīriskās:

- Muzikālo spēju attīstības gaitas novērošana.
- Pedagoģisko situāciju analīze.

Pētījuma bāze: X Mūzikas izglītības iestādē „Vispusīgās attīstības studija” mūzikas nodarbības (Pētījumā piedalās 13 bērni)

1. Teorētiskās literatūras analīze par muzikalitātes būtību un tās sekmēšanas iespējām pirmsskolā

1.1. Muzikalitātes būtība un tās veidošanās pirmsskolā

Muzikālā audzināšana ir viena no nozīmīgām pedagoģiskā procesa sastāvdaļām. Muzicēšana ir neaizvietojamais līdzeklis dažādu spēju attīstīšanā.

Pētījumos psiholoģijā un mūzikas pedagoģijā un psiholoģijā norādīts, ka muzikalitāte ir bērna attīstības rādītājs, īpaši emocionālais un intelektuālais. A. Līduma savā grāmatā raksta, ka emocionālā un intelektuālā spēju attīstība ir cieši saistīta ar bērna muzikalitāti kā integrētu personības īpašību kurai ir sakars ar personības attīstību kopumā, tādējādi attīstot bērna muzikalitāti, tiek aktivizēti izziņas un emocionālie procesi. Mūzikas uztvere ir emocionāla pasaules izzināšana, kas iespējama tikai vienotībā ar citiem ārpus mūzikas esošiem izziņas līdzekļiem (Līduma, 2015, 18).

Šīs nodaļas uzdevums ir analizēt literatūru, dažādu autoru atziņas par muzikalitāti, muzikalitātes būtību, tās struktūru. Analizēti tādi autori, kā B.Teplovs, N. Vetlugina, K. Tarasova, O. Radinova, A. Līduma. Darba autore uzdevums noskaidrot, kādā nozīmē tiek lietots termins muzikalitāte. Jānoskaidro ar kādām īpašībām jābūt apveltītam bērnam, lai uzskatītu viņu par muzikāli attīstītu. Tas ļaus precīzāk izziņāt un analizēt muzikalitātes galvenos komponentus.

Atsaucoties uz V. Mjasiščevu, skaidrojuma teorijas par muzikalitāti, tās veidošanu, struktūru un attīstību ir dažādas. Mūzikas psihologiem domas par muzikalitātes struktūru ir dažādas. Tas ir tāpēc, ka muzikalitāte ietver sevī plašu spektru – muzikālās spējas, zināšanas, prasmes un attieksmes. **Muzikalitāte** ietver plašu muzikālo spēju, zināšanu un prasmju kopumu, kas katram attīstās savā tempā un robežās. Tam nepieciešama īpaša skolotāja vērība un profesionāla pedagoģiskā darbība, lai bērna muzikalitāte tiktu veicināta atbilstoši viņa individuālajām spējām un sākotnējās pieredzes līmenim (Мясищев,1992).

Mūzika ir emocijas, jo cilvēki nevar klausīties mūziku vai atskaņot to bez emocijām. Krievu psihologs B. Teplovs savā darbā „Muzikālo spēju psiholoģija” raksta, ka muzikalitātes centrs ir emocionālās atsaucības spēja uz mūziku. Emocionāls pārdzīvojums tikai tad veicina muzikalitāti, ja tas ir izteismīgu mūzikas tēlu pārdzīvojums, nevis samākslota emociju izrādīšana mūzikas laikā (Теплов, 1947, 37).

Tātad centrā ir emocijas, kurām nāk klāt kādas konkrētas spējas. Runājot par spējām, šeit jāatzīmē krievu psihologa S. Rubinšteina nozīmīgas atziņas, Viņš raksta, ka cilvēka

darbībā spējas neparādās kā kaut kas nemainīgs, vienreiz dots, ar dotumiem ierobežots, bet gan veidojas pašā darbībā. Spējas jebkurā jomā veicina darbību, un konkrētas darbības veikšanai nepieciešamas vairāk vai mazāk specifiskas personības spējas. Spēju attīstībai ir organiski, iedzimti priekšnosacījumi – dotumi. Dotumi atšķiras ar iedzimtām anatomiski fizioloģiskām cilvēka īpatnībām, arī smadzeņu aparāta uzbūvē. Dotumi ir daudzveidīgi un var attīstīties dažādās jomās. Spējas attīstās uz dotumu pamata, tomēr tās ir nevis dotumu funkcijas, bet gan attīstības funkcijas, kurās dotumi ir sākums, priekšnosacījums (Рубинштейн, 1989, 122-123).

Pēc daudzu psihologu atziņām spējas nav iedzimtas, iedzimti ir dotumu, pamatojoties uz kuriem, audzināšanas un mācīšanas procesa rezultātā, attīstās muzikālās spējas.

Pēc V. Mjasiščeva un A. Gotsdīnera domām, **muzikālo spēju** attīstību ietekmē vairāki apstākļi – iedzimtība, sociālie apstākļi un individuāla darbība. Muzikālo spēju apguves līmeni nosaka objektīvi apstākļi – mērķtiecīgi organizētas mācības un audzināšana, runas un muzikālās pieredzes apguve noteiktā sociālā vidē un konkrēta mūzikas kultūra. Muzikālo spēju attīstības subjektīvie apstākļi ir iedzimtie dotumi un bērna individuāla darbība. Turpinot šo domu, no tā izriet, ka muzikalitāte atklājas darbībā. (Мясищев, Готсдинер, 1992, 23)

Katram cilvēkam spējas attīstās dažādos līmeņos. Runājot par muzikalitātes līmeņiem, ir izšķirami trīs. Tie ir atlasīti, analizējot M. Starčeusas, B. Teplova, V. Mjasiščeva un A. Gotsdīnera pētījumus:

1. augsts muzikalitātes līmenis, kas agri parādās tieksmju veidā, kad muzikalitātes apgūvē nav nepieciešams liels pieaugušo atbalsts,
2. labs un apmierinošs muzikalitātes līmenis, kas intensīvi attīstās mācību procesā, kad muzikalitāte var izpausties patstāvīgi vai kad bērns seko pieaugušo paraugam un ieteikumiem,
3. neapmierinošs muzikalitātes līmenis, kad bērns attīstās ar grūtībām un muzikālās audzināšanas ietekmē arī nerasniedz augstu līmeni.

Muzikalitātes pamatā ir spējas, ne tikai muzikālas, arī darbaspējas. Muzikalitātes attīstība atkarīga no bērna mērķtiecības, rakstura, gribasspēka (Мясищев, Готсдинер, 1992, 23).

Mūzikas psihologu domas par muzikalitātes struktūru atšķirās. Tā ASV mūzikas psihologs K. Sīšors uzskata, ka muzikalitāte ir iedzimta, tā nav jāaudzina (Seashore, 1967, 46). Līdzīgi domā G. Rēvēss. Viņš apgalvo, ka muzikalitāte ir iedzimta un to neietekmē audzināšana – tā vai nu ir vai nav (Revesz, 1953).

Amerikāņu psihologs B. Endrūss uzskata, ka muzikalitāti var noteikt tikai pēc bērna darbošanas ar mūziku. Ja bērns nav nodarbojies ar mūziku, tad nevar noteikt vai viņš ir vai nav muzikāls. Svarīga ir tieši muzikāla darbība (Andrews, 1905).

Turpinot par „iedzimto” muzikalitāti, tika analizēts, ka B. Teplovs savā darbā raksta, ka iedzimtas ir nevis muzikālās spējas, bet gan tikai dotumi, uz kuru pamata šīs spējas attīstās. Viņš uzskata:

- ❖ ka nav tādu spēju, kas mācību un audzināšanas procesā neattīstās. Spējas pastāv un izpaužas tikai kustībā, attīstībā,
- ❖ testu rezultātus nevar uzskatīt par objektīviem, ja netiek ievērota prakse un iepriekšējās mācīšanas, attīstības un vecuma īpatnības,
- ❖ cilvēka muzikalitātes kvalitāte atkarīga no viņa iedzimtajiem dotumiem. Kvalitāte ir attīstības, audzināšanas un mācīšanas rezultāts,
- ❖ muzikalitātes problēma ir kvalitātes, nevis kvantitātes problēma. (Тепло, 1947)

Muzikalitāti veido vairākas muzikālās spējas. Tās ir savstarpēji saistītas. B. Teplovs uzskata, ka nevar būt viena spēja, ja nav citu spēju. Tikai muzikāli darbojoties, rodas un attīstās muzikālās spējas. Katra no spējām ir saistīta ar kādu muzikālās darbības veidu un nevar pastāvēt atsevišķi, tāpat kā nevar būt viena darbības puse bez pašas darbības veselumā (Теплов, 1947, 316).

Muzikalitātes struktūru veido vairāki **komponenti**. Šajā jautājumā katram mūzikas pedagogam un psihologam ir savs uzskats. Krievu komponists, pedagogs un mūzikas teorētiķis N. Rimskis – Korsakovs izdala divas grupas:

- tehniskās spējās spēlēt kādu instrumentu vai spējā dziedāt;
- dzirdes spējas. (Римский-Корсаков, 1963)

J. Krīss (J. Kries, 1926) izdala trīs komponentus:

- intelektuālais, tas ir ritma izjūta, muzikālā dzirde, muzikālā atmiņa,
- emocionālais – emocionālā mūzikas uztvere,
- radošais – fantāzija, iztēle.

B. Teplovs, turpinot N. Rimskis – Korsakova idejas par muzikālo spēju attīstību, izdala trīs lielus muzikalitātes komponentus:

- skaņkārtas izjūtu. Skaņkārtas izjūta parādās melodijas uztverē, intonācijas precizitātē, spēja uztvert skaņas pēc kārtas;
- dzirdes priekšstatu spēja. Tas izpaužas, cilvēkam atveidojot melodiju pēc dzirdes – dziedāšanā. Augstākā attīstības pakāpē to sauc par „iekšējo dzirdi”;
- muzikāli ritmisko izjūtu. Spēja ar kustībām aktīvi pārdzīvot mūziku, sajust mūzikas ritma emocionālo izteiksmīgumu. (Теплов, 1947, 303-304)

Krievu skolas pārstāvis pedagogs L. Barenboims (Баренбойм, 1983) B. Teplova muzikālās pamatspējas ir papildinājis. Viņš uzskatīja, ka jābūt vēl prasmei vērot mūzikas ritējumu un lasīt no lapas.

N. Vetlugina ir izveidojusi shēmu ar muzikalitātes pamatkomponentiem. Viņa uzskata, ka tie ir emocionālā atsaucība pret mūziku un muzikālā dzirde. No tām veidojās muzikālās sensorās spējas (augstums, tembrs, dinamika, ilgums). Tas viss veido pamatspējas. Par muzikalitātes pamatspējām N. Vetlugina uzskata skaņu augstuma dzirdi un ritma izjūtu. (Ветлугина, 1981, 86)

Mūzikas pedagoģe K. Tarasova izšķir divus komponentus:

- 1) emocionālā atsaucība,
- 2) izziņas muzikālās spējas: muzikālā dzirde, ritma izjūta, muzikālā domāšana, muzikālā iztēle un muzikālā atmiņa (Тарасова, 1988, 106).

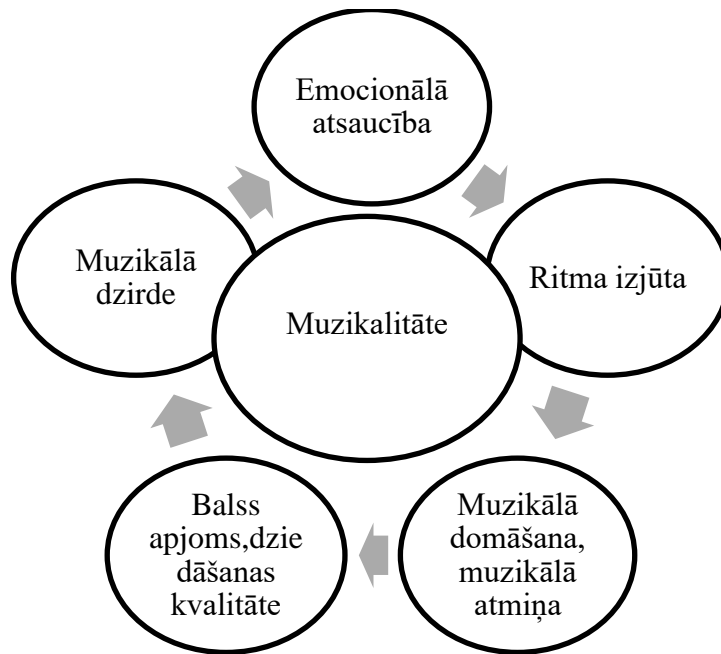
K. Tarasovas skatījumā muzikalitātes struktūra papildinās un muzikalitātes izpētes joma paplašinās, jo notiek muzikalitātes intelektualizācija, tas ir sakarību meklēšana starp muzikālajām un prāta spējām (Тарасова, 1988, 9).

N. Vetluginas skolniece O. Radinova ir veikusi sīkāku muzikalitātes struktūras analīzi. Viņa, līdzīgi K. Tarasovai, uzskata, ka muzikalitātes struktūrā ir ne tikai trīs pamatspējas, tas ir skaņkārtas izjūta, muzikālie un dzirdes priekšstati, ritma izjūta, bet arī tembrālā un dinamiskā dzirde, muzikālā domāšana, izpildītājspējas un radošās spējas. (sk. 1. tabulu) (Радынова, 1998, 30-34)

1.tabula. Muzikalitātes struktūra pēc O. Radinovas

MUZIKALITĀTE						
MUZIKĀLĀS PAMATSPĒJAS			MUZIKĀLĀS PAPILDSPĒJAS			
Skaņkārtas izjūta	Muzikālie dzirdes priekšstati	Ritma izjūta	Tembrālā un dinamiskā dzirde	Muzikālā domāšana	Izpildītāj-spējas	Radošās spējas

Apkopojot visas teorijas, A.Līduma raksta, ka **muzikalitāte** ir **integrēta** (vienota) **personības īpašība**, ko veido emocionālā uztvere un emocionālā atsaucība, muzikālā dzirde, ritma izjūta, vokālais balss apjoms, prasme dziedāt, muzikālā atmiņa un muzikālā domāšana. Tā ir muzikalitātes struktūra. Muzikalitāti analizē, izdalot atsevišķas muzikālās spējas un nosakot to savstarpējas sakarības. Muzikalitātes pamatzīme ir muzikāls emocionāls pārdzīvojums. Muzikalitātes centrs ir emocionālā atsaucība. Muzikalitāte tiek attīstīta piemērotā muzikālā vidē (Līduma, 2015, 134) (sk. 1. attēlu)

1.attēls. Bērna muzikalitātes attīstības modelis

Krievu autori B. Teplovs, N. Vetlugina, K. Tarasova, O. Radinova, latviešu mūzikas metodiķis J. Rozītis un citi latviešu metodiķi un pedagogi ir akcentējuši, ka emocionālā atsaucība, muzikālā dzirde un ritma izjūta veido muzikalitātes struktūru. Cilvēkam nepieciešams apgūt spēju atšķirt skaņu augstumu, uztvert ritma izteiksmīgumu, tad viņa mūzikas satura izpratne būs dziļāka. Mūzikas saturu cilvēks uztvers tikai, mūziku pārdzīvojot (Līduma, 2015, 99)

Secinājumi:

- *Muzikalitāte nav iedzimta*
- *Dotumi ir iedzimti, spējas attīstās uz dotumu pamata*
- *Muzikalitāti veido vairākas spējas*
- *Spējas attīstās darbībā*
- *Vislabākais muzikalitātes attīstīšanas periods ir pirmsskolas vecuma periods*
- *Lai labāk attīstīt muzikālās spējas, ir noteikti jāievēro bērnu vecumposmu raksturīgas īpašības.*

1.2. Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojums

Pirmsskolas attīstības posmā veidojas bērna personības pamati, un no tā, kā bērns šajā attīstības posmā tiek audzināts, lielā mērā atkarīga viņa nākotne.

Ž.Piažē ir iedalījis bērna kognitīvajā attīstībā 4 stadijas:

- sensomotorā – no dzimšanas līdz 1,5 gadiem (šajā stadijā bērns centās izzināt pasauli caur zīšanu, redzi, dzirdi);
- pirmsoperacionālā – no 1,5 gadiem līdz 7 gadiem (šajā stadijā bērns izzina pasauli caur rotaļām);
- konkrēto operāciju stadija – no 7 gadiem līdz 12 gadiem (bērns izjūt būtības ar abstraktiem jēdzieniem)
- formālo operāciju stadija – no 12 gadiem (šajā stadijā attīstās bērna loģika). (Пиаже, 2003, 37.lpp).

Bērna attīstību plaši pētījis psihologs I. Puškarevs. Viņš savā darbā atsaucās uz krievu psihologa Ļ.Vigotska darbiem un piekrīt Ļ.Vigotska viedoklim, ka “vajadzības ir nepieciešamība pēc tā, kas veicina indivīda dzīvību un personības attīstību”. Tas ļauj secināt, ka kopš zīdaiņa vecuma, lai bērns attīstītos kā pilnvērtīga būtne, viņam ir nepieciešams apmierināt konkrētas vajadzības. Pēc Ļ. Vigotska uzskatiem, bērna agrās psihiskās vajadzības ir vajadzība pēc saskarsmes un vajadzības darboties. Šīs vajadzības aktuālas arī vecākā pirmsskolas vecuma bērniem. Tāpēc vispirms bērniem nepieciešams nodrošināt pamatvajadzības, kuras ir:

- kā ikvienam pieaugušajam, tā bērnam - miegs, pilnvērtīgs uzturs, aprūpe (šī vajadzība nodrošina normālo fizisko attīstību);
- vajadzība pēc saskarsmes ar cilvēkiem – emocionāls, drošs kontakts ar ģimeni, apkārtējiem (šī vajadzība nodrošina normālo psihisko attīstību) (Puškarevs, 2001,29).

Bērns ir kompleksa un unikāla personība. Katra bērna attīstība norit atšķirīgi, tomēr ir kopīgas sakarības un virzieni bērna attīstībā. I. Puškarevs uzskata, ka bērns ir personība, kura nepārtraukti turpina attīstīties. Galvenais vārds ir personība. Psihologiem ir dažādi uzskati par personības veidošanu, tomēr vairākums psihologu uzskata, ka par personību var runāt aptuveni no bērna trešā dzīves gada beigām un ceturrtā gada sākuma. Var izdarīt secinājumus, kā piecus gadus vecs bērns jau ir uzskatāms par personību, tad bērnam ir jānodrošina maksimālas iespējas pilnvērtīgai attīstībai (Puškarevs, 2001).

Vecumā no pieciem līdz septiņiem gadiem turpinās bērna augšana un mainās fiziskais veidols. Bērniem augot, ķermeņa proporcijas mainās atkarībā no atsevišķu ķermeņa daļu dažādiem augšanas ātrumiem (Āboltiņa, 1998, 11.lpp).

Pirmsskolas vecuma periodā bērns kļūst izturīgāks pret fiziskām slodzēm, kļūst precīzāks un drošāks. Tajā pašā laikā turpinās atsevišķu orgānu un sistēmu attīstība. 5 – 6 gadu vecumā bērniem notiek muskuļu masas pieaugums, bērns kļūst stiprāks. Turpinās bērna skeleta pārkaulošanas process. Ievērojamas pārmaiņas notiek pamatkustību attīstībā, tās pilnveidojas, pieaug, pieaug to dabiskums un izpildes vieglums. Koordinācijas kļūst stabilākas. Raksturīga liela fiziska aktivitāte, kustīgums, bieža ķermeņa stāvokļa un nodarbošanās veida maiņa. Nozīmīgu vietu personības veidošanā ieņem sistemātisks, spējām atbilstošs ikdienas darbs, kas saistīts ar sevis un citu cilvēku apkalpošanu (Pučure, 2003, 96).

Kad pirmsskolas vecuma bērnam paliek pieci gadi, viņa dzīvē iestājas ievērojamas pārmaiņas. Praktiski it kā jau ir noslēdzis skaņu apguves periods. Bērns ir daļēji apguvis gramatiski pareizu runu. Šis ir īpašs posms pirmsskolas vecuma bērnu dzīvē, sākas intensīva bērna sagatavošana skolas gaitām. Iepriekšējā perioda psihe jaunveidojumi turpina savu darbību, pilnveidojas uzskatāmi tēlainā domāšana, virzoties uz verbāli loģisko domāšanu. Notiek iekšējo motīvu pārkārtošanās, kas nes līdzīgu interesi par jaunām zināšanām. Tā savukārt pārtop par bērna darbības patstāvīgu motīvu, kā arī ietekmē un virza viņa uzvedību, kaut arī tā joprojām ir pretrunu pilna.

Kritiska attieksme pret sevi kā darītāju bērnam veidojas ap 5 – 6 gadu vecumu, kad viņš savu darbību un tās rezultātus sāk saistīt ar sevi, savām personīgajām īpašībām un darbības motīviem. Tas ir brīdis, kad sevis pozitīva novērtēšana bērnam kļūst par normu. Šajā vecumposmā bērnam ir liela nepieciešamība pēc viņa darbības pozitīva vērtējuma, kas veido motivāciju un stimulē vēlmi darboties. Piecus gadus veca bērna pozitīvie jaunveidojumi ir kompetence (izpratne) un sevis apzināšanās sabiedrībā (Puškarevs, 2001, 38-41).

D. Lieģeniece atzīmē, ka vecāka pirmsskolas vecumā nostiprinās bērna nervu sistēma, attīstās dažādi psihiskie procesi, paveras plašākas iespējas apgūt vispārcilvēcisko ētisko normu pirmsākumus (Lieģeniece, 1999, 12).

Tieši šajā attīstības posmā jāpastiprina un jāpilnveido bērna tikumiskā audzināšana, jāveido bērna morālā stāja – izpratne par darba tikumu, godīgumu, labestību, draudzīgumu, taisnīgumu, smalkjūtību, empātiju un citām pozitīvām īpašībām, kam jāklūst par personības rakstura pamatu. Joprojām galvenā darbība ir dažādas rotaļas un rotaļspēles – sižeta lomu rotaļas, pirkstiņspēles, pasaku un dzejas tēlu dramatizēšana un citi rotaļu veidi.

5 – 6 gadus vecs bērns ir izdomas bagāts, radošs un aizrautīgs problēmu risinātājs. Viņš pakāpeniski arvien vairāk piedāvā iztēles bagātas idejas, kā izpildīt kādu uzdevumu, kā

kaut ko izveidot, var pat tikt galā ar abstraktiem izaicinājumiem. Sastopoties ar jauniem uzdevumiem, bērns sāk plānot savas darbības. Piecgadnieks uzdod arvien analītiskākus jautājumus, apsver savas izvēles iespējas. Bērni kļūst arvien pašpaļāvīgāki. Arvien paplašinās tās jomas viņu dzīvē, kurās viņi grib būt neatkarīgi lēmumu pieņēmēji. Viņi ir arvien vairāk sociāli attīstīti, līdz ar to, mācoties jaunas lietas, dod priekšroku aktivitātēm, kurās iekļauti citi bērni (PBS Parents, 2018).

Bērniem ļoti strauji attīstās valoda, pieaug vārdu krājums. Viņi pārsvarā skaidri izrunā vārdus, runā sarežģītākos, saliktos teikumos, pārsvarā runā gramatiski pareizi, strauji paplašinās vārdu krājums. Bērni jau var sekot vairāku pakāpju norādījumiem. Šajā vecumā bērni labprāt uzsāk sarunas, grupu sarunās mācās gaidīt savu kārtu. Arvien biežāk bērni dalās savā pieredzē bez pieauguša pamudinājuma. Par pieredzēto mēģina stāstīt arvien detalizētāk. Bērniem šajā vecumā attīstās iekšējā runa (Svence, 1999).

Veidojas pirmās domāšanas operācijas – spēja salīdzināt, ievērot atšķirīgo un līdzīgo, sāk darboties iztēle. Bērns virzās no tiešās darbīgās uztveres uz uzskatāmi tēlaino un abstraktās domāšanas sākumiem.

Tā kā intensīvi attīstās abstraktā domāšana, nopietna vērība jāvelta ne tikai runas attīstīšanai, bet arī visiem pārējiem psihiskiem procesiem, it īpaši atmiņai, jo mācīšanās process sākas ar informācijas uztveršanu un iegaumēšanu. Apmēram piecu gadu vecumā bērns spēj uztvert ap 50% informācijas, pēc pieciem gadiem – jau ap 100% saņemtās informācijas.

Piecu gadu vecumā lielākā daļa bērnu iemācās runāt fonētiski pareizi, intonatīvi izteismīgi atbilstoši gramatikas un sintakses normām. Tas nodrošina labāku sadarbību. Bērna darbību sāk kontrolēt apziņa, pieaug kustību spēks, kļūst saskaņotāka rīcība un labākas sadarbšanās spējas ar citiem. Bērns spēj sniegt adaptētu informāciju un iekšējo runu izmanto savas darbības plānošanai.

Pamazām sāk veidoties arī lasīšanas un rakstīšanas prasmes. Viņi zina, ka lasīšana un rakstīšana notiek virzienā no kreisās puses uz labo. Bērniem veidojas interese par vārdiem, ko viņi redz sev apkārt dažādos uzrakstos, sāk iepazīt daudzus burtus un bieži vien tos salasīt vārdos. Viņi zina sava vārda lielos, dažreiz arī mazos burtus un zina, ka burti apzīmē dažādas skaņas. Šīs zināšanas viņam palīdz sākt salasīt vārdus un tos rakstīt. Bērni var diskutēt par dažādiem stāstiem un izdomāt un stāstīt savus stāstus (PBS Parents, 2018).

Matemātiskā domāšana kļūst abstraktāka. Viņi izmanto loģiskas cēloņsakarības, lai risinātu ikdienas problēmas. Bērnos strauji veidojas matemātiskie priekšstati. Sešu gadu vecumā bērni atšķir ģeometriskās formas, skaita, pazīst un atšķir skaitļus, salīdzina daudzumus, izmanto piemērotus vārdus, lai tos aprakstītu, prot saskaitīt līdz 20 priekšmetiem,

ir izpratne par vienkāršām saskaitīšanas un atņemšanas darbībām. Bērnā attīstās telpiskā uztvere, ir priekšstats par priekšmetu izvietojumu telpā vai plaknē, viņi lieto vārdiskus apzīmējumus, lai to parādītu. Bērniem sāk attīstīties laika uztvere, viņi var secīgi pastāstīt par notikumiem, attēliem, pamazām iepazīst pulksteni. Pamazām bērni iemācās saistīt abstraktos laika apzīmējumus ar reālo izpratni (Svence,1999). Bērni prot nosaukt nedēļas dienas, mēnešus, gadalaikus. Šajā vecumā bērni parasti prot grupēt priekšmetus pēc vairāk kā vienas pazīmes.

Ž. Piažē uzsver, ka no četriem līdz septiņiem gadiem bērna atdarināšana aizstājas ar loģisko spriestspēju. (Пиаже, 2003).

Fiziski bērni ir pilni enerģijas un aktīvi iesaistās kustību aktivitātēs. Pilnveidojas viņu līdzsvara stabilitāte un kustību koordinācija. Bērni jau prot veikt sarežģītas kustības: lekt uz vienas kājas, veikt dažādus palēcienus, rāpties, parasti prot braukt ar velosipēdu, mācās lekt ar lecamauklu, prot mest un ķert bumbu, kā arī veikt citas aktivitātes ar to. Bērni labi soļo, veikli skrien un lec, var strauji mainīt kustību virzienu, veidu un ātrumu. Tomēr bieži vien kustības ir neapbrīcināmas, tāpēc nepieciešama kontrole. Bērniem raksturīga arī iekaršana kustībās, kad viņš kļūst neapbrīcināms, tāpēc labi, ja grupā tiek izmantota kāda signālu sistēma, lai pārtrauktu šo plosīšanos. Tādējādi tiktu veicināta arī paškontroles veidošana bērnos (Svence, 1999, 78). Arvien labāk attīstās sīkā pirkstu muskulatūra un acu - roku koordinācija, kas palīdz attīstīt prasmi rakstīt, zīmēt, griezt ar šķērēm, likt puzzles, saģērbties, ģērbt lelles, pogāt pogas, aiztaisīt rāvējslēdzēju un sasiet kurpju auklas. Bērna piektā dzīves gada sākumā šīs nodarbes vēl sagādā manāmas grūtības, bet šīs prasmes strauji pilnveidojas (PBS Parenst,2018).

Bērnā notiek pāreja no atdarināšanas uz loģisko spriestspēju (Svence, 1999, 79). Šajā vecumā bērnam strauji attīstās izziņas interese, viņš patiesi grib izzināt, kā darbojas dažādas lietas pasaulē. Praktiski darbojoties un izmantojot savu iztēli, bērns ātri aptver, kā un kāpēc daudzas lietas darbojas, mācās atšķirt realitāti no fantāzijām. Bērnos attīstās vairāki domāšanas veidi: uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā un verbāli loģiskā domāšana. Tā kā šajā vecumā vislabāk attīstītais izziņas process ir iztēle, vislabāk attīstīta ir uzskatāmi konkrētā un uzskatāmi tēlainā domāšana. Domāšanas procesā bērns jau spēj atgriezties domās pie iepriekš izdomātā un paredzēt turpmāko darbību. Domāšanas attīstība saistīta ar cēloņu un sekū sakarības atklāšanu starp lietām un to norisēm. Viņi var piedalīties vienkāršu eksperimentu plānošanā un realizēšanā, mācās novērot, salīdzināt, aprakstīt vārdos. Bērns ātri iemācās izmantot dažādas ierīces, mērinstrumentus: svarus, termometru, lineālu, lai iegūtu informāciju, kas palīdzētu izprast vienkāršas sakarības. Bērns mācās lietot aprakstošus vārdus, lai nodotu savu informāciju, jautātu un izskaidrotu (PBS Parents, 2018). Viņš mācās veidot

lietu kopsakarības. Bērna atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu. Piektā dzīves gada sākumā bērns vieglāk iegaumē ritmu nekā saturu. Bērni labāk iegaumē to, kas saistīts ar interesi un emocionālu pārdzīvojumu. Bērnos paralēli notiek tēlainās, kustību un verbālās atmiņas attīstība (Svence, 1999, 82).

Milzīga nozīme pirmsskolas vecuma bērna attīstībā ir kustību jeb motoriskajai atmiņai. Uz tās pamata veidojas iemaņas. Pirmsskolas vecumā bērniem izveidojas daudzas un dažādas iemaņas, vispirms jau darba iemaņas, to skaitā pašapkalpošanas iemaņas. Veidojas daudzas mācīšanas iemaņas. Iemaņas, tāpat kā uztverto priekšmetu tēli, ko bērns saglabā, sākumā ir ļoti nenoteiktas un nenoturīgas. Dažādu iemaņu apgūšana ietekmē visu cilvēka tapšanu, viņa raksturu. Bērni kļūst prasmīgi, veikli tādi, kas gatavi veikt dažādus darba un dzīves uzdevumus. Bērna atmiņu raksturo ne tikai tas, ko viņš iegaumē, bet arī tās sakarības, uz kurām viņš balstās, saglabājot uztvērumus. (Svence, 1999)

Sociāli emocionālajā jomā bērns turpina izprast, kas izraisa noteiktas emocijas un saprot, ka apkārtējie uz šīm emocijām var reaģēt atšķirīgi. Bērni sāk salīdzināt sevi ar to, ko no viņa sagaida citi. Bērni arvien patstāvīgāk sāk savaldīt savas emocijas. Bērns arvien vairāk saprot, ka viņa emociju izpausmes un rīcība ietekmē apkārtējo domas par viņu. Tomēr bieži bērnu emocijām ir ambivalentas izpausmes: bērns var dusmoties un tai pašā laikā just līdzi. Šajā vecumā pašapziņas veidošanā ir īpaša nozīme. Tā veidojas atkarībā no tā, kā apkārtējie uztver bērnu. Bērni mācās rēķināties ar citiem, meklēt kompromisu un biežāk paši sarunu ceļā var iziet no vienkāršas konflikta situācijas. Bērniem uzlabojas prasme veidot draudzīgas attiecības ar citiem bērniem un pieaugušajiem. Bērniem arvien nozīmīgāka kļūst vajadzība tikt pieņemtam grupā. Bērns ir labs atdarinātājs. Viņš vienlīdz labi prot atdarināt pieaugušo un vienaudžu labo un slikto uzvedību. (PBS Parents, 2018)

Bērni šajā vecumā ir radoši, labprāt dzied, papildinot dziesmas ar skanošiem žestiem, ritmiskām kustībām un ritma instrumentiem, var dziedāt arī savas izdomātas dziesmas. Bērniem patīk dejot, viņu kustības kļūst koordinētākas, ritmiskākas. Bērnu zīmējumi kļūst arvien reālistiskāki un atpazīstamāki, bērni arvien vairāk pievērš nozīmi detaļām. Attīstās krāsu uztvere, bērni jau sāk atpazīt vienas krāsas nianšes. Viņi stāsta stāstus, tos attēlo dramatisācijas rotaļās paši vai izmantojot lelles, kādus atribūtus. Spēlei raksturīga lielāka iztēle un sava veida struktūra (PBS Parents, 2018).

Psihologu, fiziologu, morfologu, ģenētiķu un citu jomu zinātnieku pētījumi ir ļāvuši secināt: ja bērnam ir iespēja intensīvi attīstīties labvēlīgos dzīves apstākļos, iegūt dažādas praktiskas iemaņas un prasmes, attīstīt prāta spējas un mākslinieciškos dotumus, tad pirmsskolas vecums slēpj sevī milzīgas psihofizioloģiskās iespējas. (Golubina, 2007, 162)

Intelektuālo, kognitīvo psihes procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā – ar rotaļu darbību. Psihologi atzīst, ka tieši rotaļas un spēles ir viens no galvenajiem attīstības virzītājiem. (Svence, 1999)

Secinājumi:

- *Bērna attīstību ietekmē dažādi faktori: vide, kurā bērns aug, iespējas, pieejamie materiāli daudzveidīgām nodarbēm, apkārtējo cilvēku sociālekonomiskais un kultūras līmenis,*
- *Bērna attīstības nozīmīgākie gadi ir tieši pirmsskolas vecuma posms,*
- *Bērnam šajā vecumā joprojām ļoti svarīga nodarbe ir rotaļa,*
- *Ļoti svarīga rotaļu elementu iesaistīšana arī mūzikas nodarbībās,*
- *Svarīgi, lai bērns būtu nodrošināts ar visu nepieciešamo pilnvērtīgai attīstībai.*

1.3. Muzikālās darbības kā bērnu muzikalitātes sekmētājas

Lai veiksmīgi noritētu bērnu muzikālā attīstība, vienam no bērna dzīves galvenajiem elementiem jābūt mūzikai. A. Līduma uzsver, ka emocionālā un intelektuālā spēju attīstība ir cieši saistīta ar bērna muzikalitāti kā integrētu personības īpašību, kurai ir sakars ar personības attīstību kopumā, tādējādi attīstot bērna muzikalitāti, tiek aktivizēti izziņas un emocionālie procesi. (Līduma, 2004)

Attīstot vienas spējas, bērns liek pamatus citu spēju attīstībai, piemēram muzikālo spēju attīstība veicina intelektuālo spēju attīstību. Dziedot tiek iesaistītas tādas muzikālās spējas kā – skaņkārta/tonalitātes izjūta, ritma un mūzikas tēla izjūta, muzikālā atmiņa un muzikālā domāšana, kā arī emocionālie procesi (Līduma,2004).

Ir šādi **muzikālās darbības veidi** pirmsskolā: mūzikas klausīšanās, instrumentu spēle vai ritma rotaļas, dziedāšana, muzikālās rotaļas un kustības.

Dziedāšana ir viens no populārākajiem mūzikas veidiem. Dziedāšana ir viens no pamatkomponentiem, no kura atkarīga gan bērna agrīna un sekmīga muzikālā attīstība, gan skaņu augstuma dzirdes veidošanās. Dziedāšanai vislabākie panākumi ir tad, ja tā uzsākta sensitīvajā periodā, kad aktīvi un strauji veidojas dažādas bērna spējas. (Līduma, 2015)

Turpinot par dziedāšanu, A. Līduma, raksta, ka dažādu valstu mūzikas pedagogi uzskata, ka dziedātprasme var attīstīties aktīvā muzicēšanā. Mūzikas pedagogi visā pasaulē ir pārliecināti, ka bērnu dziedāšana ir īpaši nozīmīgs muzicēšanas veids, kas būtiski ietekmē muzikālās

dzirdes un vispārīgās cilvēka muzikalitātes attīstību. Tātad tikai nodarbojoties ar dziedāšanu, bērnam veidojas dziedāšanas prasmes.

Arī latviešu pedagogs un zinātnieks J. Birzkops uzskata, ka dziedāšana ir ļoti nozīmīga joma bērna vispārējā muzikālajā pieredzē, tādēļ ir būtiski padomāt par vokālo darbību plašākā kontekstā, izmantojot vokālās iespējas daudzveidīgi, ne tikai šaurā aspektā kā vienveidīgu dziesmiņu apguve (Birzkops,2000).

Praksē bieži tiek lietot jēdziens "iekšējā dzirde". Būtībā tie ir skaņu augstumu priekšstati, kuru veidošanās notiek četros posmos. Vikmane izdalījusi 4 posmus:

1. posms - sākotnējā stadija, kurā skaņu priekšstati ir ļoti vāji, ātri izgaistoši.
2. posms - muzikālo skaņu priekšstatu nostiprināšanās, kurā pamazām rodas spēja dziedāt bez balss vai instrumenta atbalsta.
3. posms - bērnam rodas iespēja saglabāt pareizus dzirdes priekšstatus bez dziedāšanas balsī, jo ir jau izveidojusies iekšējā dzirde.
4. posms - simultānu muzikālo skaņu priekšstatu veidošanās un uzkrāšanās (Vikmane,1998/2,29).

Dziedāšana bez pavadījuma atbilst dzirdes priekšstatu jeb iekšējās dzirdes līmenim, jo šajā stadijā bērns dzied patstāvīgi bez atbalsta. Tas liecina par izveidotu iekšējo dzirdi un koordināciju starp dzirdi un balsi. Vērā ņemams un pedagoģiski noderīgs B. Vikmanes secinājums: „Dziedāšana balsī palīdz izveidot skaidrus dzirdes priekšstatus, kuri ar laiku sablīvējas, automatizējas un kļūst simultāni. Simultāns muzikālās dzirdes attīstības stadijā dziedāšana balsī nav nepieciešama, tāpēc pieaugušie var nenovērtēt dziedāšanas nozīmi muzikālās dzirdes agrīnajā ģenēzē.” (Vikmane, 1995, 21)

B. Brice savā grāmatā „Viss sākās ar rotaļu” raksta, ka dziedātprasmei jābūt tik rūpīgi izstrādātai, ka bērni iemācās izpētīt un cienīt savas balsis tāpat kā jebkurus citus mūzikas instrumentus. Svarīgi kopš mazotnes bērniem mācīt dziedāšanas pamatiemaņas un intonēšanas prasmes, tāpat arī saudzēt savu balsi, ievērot balss higiēnu. Būtiski ir dziedāšanas nodarbes piekopt ikdienā, tādējādi attīstot bērnu vokālās spējas, tonālo atmiņu un ritma izjūtu, izkopjot pareizu artikulāciju un skaidru dikciju. (Brice, 2013, 58)

Viss labāk mācīšanas sākuma periodā ņemt īsas dziesmas, kuras būtu interesanti bērniem dziedāt. Skolotājam labi jāparzin piedāvātais materiāls. Pasniegšanas veidam jābūt interesantam, ar savu dziedāšanu jāieinteresē bērnus.

Daudzi bērni sākotnēji mēdz pievienoties dziedājumam manierē, kas robežojas starp melodiju un deklamāciju. Šādos gadījumos lietderīgi dziedāt a capella, individuāli rosināt bērnu ieklausīties melodijā un dziedot izmantot gaisa rakstu, kas efektīvi palīdz nostiprināt skaņu skanējuma un intonēšanas priekšstatus. (Brice, 2013, 60)

Dziedāšana ir māksla, ko nepieciešams kopt regulāri, jo muzikalitātes attīstība notiek tikai darbībā. Mūzikas pedagogi atzīst, ka dziedāšana ir visvairāk pieejamais muzicēšanas un muzikālo spēju izpausmes veids. Dziedāšanai nepieciešams dažādu iemaņu kopums – prasme klausīties, attīstīta ritma izjūta, spēja atcerēties dziesmas vārdus un izprast to jēgu, dziedāt pareizā tonī un tempā. Ritma instrumentu spēle palīdz bērniem, tie aktīvi iesaistās muzicēšanas procesā un pamazām attīsta savas muzikālās spējas. (Арисменди, 1989, 77)

A. Līduma savā pētījumā raksta, ka nosakot muzikalitāti un sekmējot bērnu dziedātprasmi ikdienā, ir nepieciešams ievērot daudzus svarīgus faktoros:

- atšķirīgu dzirdes kvalitāti,
- atšķirīgu pieredzi dziedāšanā,
- fizioloģiskās dabas iemeslus,
- individuālās īpatnības,
- dabas dotu balss tipu ar noteiktu augstumu, ko bērns nespēj mainīt. (Līduma, 2015, 127)

Turpinot par pirmsskolas bērnu muzikalitātes sekmēšanu, nevar nepieminēt ritma izjūtas attīstīšanu, izmantojot dažādus mūzikas instrumentus, vingrinājumus, kas noteikti veicina muzikalitātes attīstīšanu.

Ritma izjūta. Izcilais pianists H. Neihauzs ir teicis: „Mūzikas bībele sākas ar vārdiem – vispirms bija ritms!” (Heйрайз, 1961)

Ritms ietekmē visu cilvēka dzīvi. Ritms ir periodiskas kustības vai skaņas atkārtotā noteiktā laika sprīdī, skaņu dažādu ilgumu maiņa. Zinātnieki īpaši uzsvēruši, ka jaunajām māmiņām ir svarīgi pat šūpošanas virzieni. Tas darāms gan horizontāli, bet pirmajos mēnešos arī vertikāli, jo bērns pie šāda ritma pieradis vēl nedzimušā stāvoklī. Māmiņa ritmiski staigājot, elpojot un dziedot, vingrojot, mazulī attīsta ritmu un veicina vispārējo attīstību. Bērnam piedzimstot, šis vajadzības tikai pieaug, jo ritma izjūtai ir būtiska loma cilvēka turpmākā attīstībā – kustībām, runai, muzikālai uztverei, muzikālās dzirdes attīstībai. (Brice, 2009, 13)

Mūzikas pedagogi, psihologi un citi specialisti jau sen ir secinājuši, ka ritma izjūta iedzimst. Bērna tālākajās dzīves gaitās tā jāattīsta ar daudzveidīgu ritmiski muzikālu darbību. Ja pirmsskolas vecumā šim procesam nevelta atbilstīgu uzmanību un aktīvu darbību, tad bērniem ritma izjūta var palikt vāji attīstīta. Vāji attīstīta ritma izjūta ietekmē ne tikai turpmāko muzikālo izglītošanos, bet arī citas dzīves jomas.

B.Teplovs raksta, ka mūzikā vienmēr ir ritms, tādēļ mūzikas pilnvērtīga uztvere ir ritmiska uztvere, aktīvs process, kas ne tikai ietver vienkāršu mūzikas klausīšanos, bet arī līdzdalību ar ķermeņa kustībām (Teplov, 1947, 279).

Bērna ritma izjūtas attīstība iesākas ar nepatvaļīgām roku un kāju, kermeņa kustībām pirmajās dzīves dienās. Pakāpeniski šīs kustības kļūst apzinātas, saskaņotas ar mūzikas organizēto ritmu. Ķermeņa kustību ritma un mūzikas saskaņotība ir viens no nosacījumiem ritma izjūtas attīstībai (Радынова, 1994).

Pedagoģiski apstiprināts, ka ritma apguve ir atkarīga no pakāpenības:

- a) no daudziem melodijas atkārtojumiem ar vārdiem,
- b) tad izplaušķinot kopā ar pieaugušo,
- c) ritma plaušķināšanas patstāvīgi.

Apkopojot piedāvātas metodes, var izdalīt šādu secībi ritma izjūtas apguvei:

- 1) sākumā skolotājs tikai dzied melodiju ar vārdiem,
- 2) vēlāk skolotājs melodiju dzied reizē ar ritma izplaušķināšanu,
- 3) skolotājs plaušķina kopā ar bērnu,
- 4) bērns plaušķina patstāvīgi. (Līduma, 2015, 102-103)

Ja runāt par ritma izjūtas sekmēšanu, nevar nepieminēt izcilu vācu-austriešu komponistu Karlu Orfu. Viņš ir izveidojis muzikālās audzināšanas sistēmu, kuras pamatā ir kustība un mūzika, spēle uz jauna tipa mūzikas instrumentiem.

K. Orfa metodes orientē uz bērnu aktīvu darbību, līdzradīšanu, uz paša audzēkņa līdzdalību muzikālā materiāla veidošanā. Vienlaikus liela uzmanība tiek pievērsta ritma izjūtas izkopšanai. K. Orfs savā sistēmā izmanto daudz un dažādu vingrinājumu, kuri palīdz izkopt un attīstīt ritma izjūtu:

- tekstu ritmizācija,
- dotajai melodijai vai dziesmai sacerēt ritma ostinato,
- ritma rotaļas,
- melodiskas improvizācijas pēc dotā ritma,
- dotā ritma fragmenta turpināšana,
- kustību vingrinājumi apvienojumā ar skaņu rīku spēlēšanu, tekstu skandēšanu, dziedāšanu.(Тютюнникова, 2001)

Vēl ir daudz citu metodisko paņēmieni un vingrinājumu klāstu, bet šeit tika atzīmēti tie, kurus noteikti var izmantot vecākā pirmsskolas bērnu vecumā.

Ir izveidoti arī ritma izjūtas rādītāji:

- 1) kustību izteiksmīgums,
- 2) kustību atbilstība raksturam,
- 3) kustību atbilstība ritmam. (Крайр,2000,357)

Muzikālās dzirdes un ritma attīstību ietekmē muzikāla vide, muzikālo iespaidu dažādība un iespēja mūziku klausīties ikdienā. Muzikālo spēju attīstība pirmsskolā ir atkarīga no savlaicīgi uzsāktas nepārtrauktas un pēctecīgas muzikālas darbības agrajā bērnībā. Tikai tad, kad bērns ir pakāpeniski apguvis nepieciešamo secību ritma izjūtas veidošanā, pirmsskolā turpinās muzikālo dzirdes priekšstatu spējas apguve. Interese par sava ķermeņa kustībām līdz ar balss aparāta un runas prasmes apguvi stimulē bērnu klausīties mūziku ikdienā, ieklausīties mūzikā un nodarboties ar mūziku (Радынова, 1994).

Mūzikas klausīšana. Daudzi zinātnieki un speciālisti (I.Birzkops, E.Jensens, G.Šeivs, F.Raušers u.c.) uzskata, ka bērna muzikālā audzināšana sākas jau pirms viņa dzimšanas. Piemēram, interesants pētījums ir I.Birzkopam. Viņš norāda, ka izpētes centros vairāku tūkstošu bērnu, kuri aktīvi klausījušies mūziku, „encefalogrammas analīzes uzskatāmi pierāda aktīvu abu smadzeņu pusložu sinapšu ķēdes saslēgšanos un pastiprinātus neironu aktivitāšu uzliesmojumus tajos smadzeņu rajonos, kuri citādi ir inerti.” Vēl labākus rezultātus uzrāda to bērnu encefalogrammas, kuri paši muzicē. (B.Brice)

Tātad mūzikas klausīšanās ir viena no svarīgākajām muzikālās audzināšanas komponentiem. Tā attīsta mūzikas uztveri un veicina interesi par mūziku, palīdz bērniem iepazīt un iemīlēt brīnumaino skaņu pasauli, veicina muzikāli emocionālo atsaucību, veido muzikālo gaumi. Mūzika spēj gan ienest mieru dvēselē, gan to graut, var iedvesmot, bet var arī radīt trauksmi un nemieru. Tā ir lielisks līdzeklis, lai atvērtu durvis uz komunikāciju un veicinātu sapratni starp cilvēkiem.

Klausoties labu mūziku vai pašam muzicējot, tiek bagātināta dvēsele, sekmēta bērna emocionāla un prāta attīstība, un arī attīstīta loģiskā domāšana un radošas spējas.

Mūzikas pedagoģe L.Lasmane raksta, ka katru bērnu var iemācīt klausīties mūziku un saklausīt mūzikas valodas izteiksmes līdzekļus. (Lasmane, 2008)

Mūzikas klausīšanās process, skaņu un trokšņu pētniecība vingrina dzirdes uztveri un uzmanību. Daudziem bērniem dzirdes uztveres, uzmanības un klausīšanās problēmas var iespaidot lasīšanas spējas, uzvedību un uzmanības veidus. Pēc A.Tomatis atzinumiem, jebkurā vecumā ir vismaz septiņas klausīšanās spējas, kas ir vienlīdz svarīgas cilvēka dzīvē:

- Spēja izvēlēties un atšķirt tonus. Šai spējai būtiska nozīme ir mūzikas, dziedāšanas apgūvē.
- Spēja prognozēt un apzināti koncentrēties uz uzdevumu.
- Spēja apstrādāt informāciju ar abām ausīm, tas ir dzirdēt ar abām ausīm vienlīdz labi. Tas sekmē ritma uztveri arī.
- Spēja identificēt skaņas avotu un skaņas virzienu.

- Spēja noteikt prioritātes un noskaņošanās uz augstāko frekvenču skaņām uzlabo gan valodas, gan garstāvokļa paškontroli.
- Labās auss dominante – tas attiecas uz dziedāšanu kā tādu. No labās auss informācija tiek sūtīta uz kreiso puslodi, kas lineāri polifoniski vairāk saistīta ar mūsu smadzeņu analītisko pusī.
- Spēja klausīties ar veselīgu, normal skaņas sliekšni.

Minētas spējas ietekmē bērna muzikālo darbību, savukārt muzikālā darbība ietekmē šo spēju attīstību.

Ir divi mūzikas klausīšanas veidi: aktīva un pasīva klausīšana. Pie pasīvās klausīšanās pieder dažādi trokšņi un skaņas, kurām mēs nepieversam uzmanību. Arī pie pasīvās klausīšanās pieder tā saucāmā mūzika fonā. Aktīvi klausoties mūziku, cilvēki iedziļinās tajā, cenšās uztvert muzikālos tēlus un muzikālos izteiksmes līdzekļus – ritmu, melodiju, harmoniju, dinamiku, faktūru.

Aktīvā mūzikas klausīšanās sniedz bērnam iespēju iepazīt, iegaumēt dažādu žanru mūzikas skaņdarbus. Tā ietver sevī dažādas darbības:

- dramatisko darbību
- pantomimu
- māksliniecisko darbību
- kustību, deju
- muzicēšanu elementārajā orķestrī.

Aktīvās klausīšanās process rosina bērnus kustībām, iztēlei un radošumam. Bērnu emocionālā atsaucība uz mūziku visvairāk izpaužas kustībās. Klausīšanas process notiks veiksmīgāk, ja mūzika tiks saistīta ar pasakas tēliem vai kustībām. (Brice, 2017, 8)

B.Brice raksta, ka „prakse rāda, ka, līdzko bērniem tiek dots impulss iztēlei, mazie klausās daudz ieinteresētāk, līdz ar to tiek likti pamati mīlestībai uz mūziku, rosināta vēlme klausīties šo un citus skaņdarbus atkārtoti.” (Brice, 2013)

Klausīšanās procesā noteicošā ir pedagoga attieksme. Nepieciešams rūpīgi pievērsties mūzikas klausīšanās procesam. Ja bērni nav spējīgi klausīties skaņdarbu un to uztvert, tad mūzikas klausīšanās procesam nav nozīmes muzikalitātes attīstībā.

Klausoties mūziku, jāļauj bērniem izteikt savu viedokli, dalīties emocijās ar pārējiem. Ja klausīšanās process notiek emocionāli, bērni iemīl mūziku, vēlas klausīties skaņdarbus atkārtoti. B.Brice, citējot N.Vetluginu, uzsver domu, ka “bērni pieaugot var aizmirst skaņdarbus, ko klausījušies, dziesmas, ko dziedājuši, bet viņi atcerēsies sajūtas un emocijas, kas radušās, klausoties mūziku” (Brice, 2011, 28).

Skaņdarbu ieteicams klausīties vairākas nodarbības pēc kārtas, tad pēc kāda laika atkal atsaukt sen dzirdēto atmiņā. Vairākkārtēja skaņdarba klausīšanās padziļina emocionālos iespaidus, veicina dziļāku izpratni par mūzikas izteiksmes līdzekļiem un instrumentiem. Ja pedagogam pieejami dažādi vienāda skaņdarba ieraksti dažādās interpretācijās, tad vēlams pēc pārtraukuma izmantot arī citu skaņu ierakstu, tas dod bērniem iespēju trenēt uztveri, uzmanību un muzikālo atmiņu, analizēt dzirdēto (Brice, 2011).

Muzikālās audzināšanas uzdevums pirmsskolā nav agrīna profesionālā ievirze, bet gan aktīvas intereses radīšana par mūziku un muzikālo darbību.

Secinājumi:

- *Dziedāšana, ritms, mūzikas klausīšana ir muzikalitātes attīstības veicinātāji*
- *Bērna muzikalitātes attīstība ir iespējama tikai aktīvā darbībā*
- *Pirmsskolas vecuma mācīšanas veids notiek rotaļveidā, tāpēc svarīgi mācīšanas procesā iekļaut rotaļas, kuras veicinās muzikalitāti.*

1.4. Rotaļas kā bērnu muzikalitātes veicinātājas

Muzikālās rotaļas vai rotaļas ar dziedāšanu un kustībām tiek izmantotas jau senos laikos. Latviešu tautas folkloras materiālos var atrast ikvienai dzīves norisei kādu rotaļu vai skaitāmos pantus.

Ja runāt par rotaļām kopumā, tad tā ir pirmsskolas vecuma bērna dzīves neatņemama sastāvdaļa, kas ir pamats bērna audzināšanā un attīstības nodrošināšanā. Rotaļa rada bērnam emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieka, brīvības un drošuma sajūtu. Rotaļājoties bērni attīsta domāšanu, iztēli, jaunradi, gūst plašu pārdzīvojumu spektru, kura rezultātā veidojas estētiska apkārtnes uztvere. Rotaļā pilnveidojas kustības. (Golubina, 2007, 172)

Psiholoģiskajā literatūrā rotaļa traktēta kā:

- īpatnēja personības attieksme pret apkārtējo pasauli,
- īpatnēja bērna darbība, kas mainās un attīstās kā viņa subjektīva darbība,
- sociāli pārmantota attieksme pret pasauli,
- īpatnējs apgūšanas veids,
- darbība, kurā attīstās bērna psihe,

- sociāli pedagoģiska bērnu dzīves organizēšanas forma. (Romenkova, 1997, 3)

A.Bakisa norāda, ka rotaļa liecina par bērna fizisko, psihisko un intelektuālo veselību, attīsta humora izjūtu, sniedz prieku un apmierinājumu. Tā ir pats labākais veids zināšanu apguvei, jo bērns ik brīdi mācās, pats to neapzinādamies. (Brice, 2013, 9)

D.Dzintere rotaļas būtību skaidro šādi: „Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērnu dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli – viņš domā, sacer, salīdzina, runā, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Viņš rotaļā mācās, strādā, vēro, zīmē, eksperimentē, gatavo rotaļlietas. Rotaļa viņu nodarbina” (Dzintere, Stangaine, 2007, 4)

Dažādas spēles un rotaļas palīdz bērnam attīstīt un pilnveidot spēju draudzēties, vingrina sociālo saskarsmi, trenē spējas būt līderim un vienlaikus – prasmi pakļauties. Rotaļājoties bērns gan atdarina, gan parodē – arī šīs prasmes lieti noder dzīves gaitās. T. Bjūzens saka, ka spēle un rotaļa uzskatāma par vislieliskāko mācīšanās instrumentu. (Bjūzens, 2008)

Mūzikas un didaktiskās spēles ir domātas muzikālās izglītības un estētiskās attīstības problēmu risināšanai. Tās veido interesi par radošumu, estētisko skaistuma sajūtu un veicina dažādu emociju veidošanu. Estētiskā izglītība māca bērnam redzēt skaistumu apkārtējā pasaulē, mīlēt mākslu, rada vēlmi patstāvīgi veidot.

Jebkura spēle noteikti sastāv no vairākām daļām: mācību uzdevums, spēles darbība, noteikumi. B. Brice saka, jo veiksmīgāk muzikālās audzināšanas programmas uzdevumi tiks iekļauti rotaļu formā, jo veiksmīgāk un bērniem aizrautīgāk noritēs muzikālās audzināšanas process – sākot ar iedziedāšanās un ritma vingrinājumiem, rotaļām līdz mūzikas ābece elementu apguvei. (Brice, 2013, 10)

Muzikālā rotaļa ir viena no rotaļas darbības formām, kas iepriecina, ieinteresē bērnus un beidzot, ir viens no noteikumiem, kas veicina kustību mākslinieciski radošo un dzirdes muzikālo spēju attīstību jūtu un emociju un iztēles attīstību.(Lasmane, 2012).

Ja runājam par muzikālām rotaļām vai rotaļām ar dziedāšanu, tad noteikti varam runāt par radošumu rotaļās. Radošā rotaļa bērnam sniedz aktīvi izdzīvotu mācību pieredzi. Tā palīdz attīstīt bērna iztēli, ļauj viņam fantazēt. Piemēram, šeit var minēt rotaļu „Ādamam bij’ septiņ’ dēli”. Bērniem ir iespēja gan dziedāt, t.i. attīstīt dziedāšanas prasmes, gan notiek dažādas kustību aktivitātes, un protams, katram bērnam ir iespēja ar kustību palīdzību atdarināt kādu tēlu. Mācoties rotaļu, bērni vispirms apgūst jaunus kustību elementus, pēc tam dziesmu. Dziesmu jāklausa vairākās nodarbībās, lai bērni labāk apgūstu dziesmas vārdus. Ar rotaļas mūzikas pavadījumu bērnus iepazīstina vēl pirms kustību mācīšanas. (Apare, Kviese, Rozīte, 1975, 3)

Visām mūzikas un didaktiskajām spēlēm ir kopīgi mērķi un uzdevumi, kas piemēroti jebkurai vecuma grupai:

- Sensorisko spēju attīstība. Šajā gadījumā ir iespējams atšķirt un sajūst atšķirību starp mūzikas skaņām (augstumu, ilgumu, skaļumu).
- Radošo spēju attīstība. Bērna motivācija patstāvīgai jaunradei, vēlme dziedāt, mācīties spēlēt mūzikas instrumentus

Caur spēlēm un rotaļām, izklaides procesā, bērniem vieglāk iegaumēt mūzikas žanus un skaņdarba raksturu, ja tas rodas spēļu asociācijās.

Mūzikas spēles ar dziedāšanu veicina gan dzirdes un balss attīstību, gan asociatīvās domāšanas darbību. Vecākā pirmsskolas vecuma bērniem jau ir zināšanas un ideja par pasauli, piemēram, par meža iedzīvotājiem. Tāpēc viņiem būs interesanti salīdzināt melodijas un dziesmas ar dzīvnieku raksturiem, savienojot balss intonāciju ar kustībām dejā (zaķis lec - jautra mūzika, šeit priecīgas dziesmas - skaļi dziedoši bērni, lācis - bass intonācijas u.c). (Глухих, Казанцева, Васильева, Исламова, 2016, 91)

B. Brice uzskata, ka muzikālās rotaļas pirmsskolā var pielietot daudzveidīgi. Vienu un to pašu rotaļu var pielietot dažādās variācijās. Vienu un to pašu uzdevumu var iekļaut dažādās spēlēs un rotaļās. Viņa raksta, ka ritma un muzikālo pieredzi gūstot caur rotaļu daudzveidību, bērns vienlaikus gūst pieredzi, kā uz vienu un to pašu lietu, norisi, skaņu rīku, paraudzīties no dažādiem skatpunktiem (Brice, 2013, 10).

Muzikālām rotaļām ir dažādi uzdevumi:

- Muzicēt un ritmizēt
- Uzmanīgi klausīties mūziku
- Izpausties radoši, tas ir – sacerēt ritmu, melodiju, kustības.

Veicot šos uzdevumus rotaļas formā, bērni nodarbina un attīsta savas sajūtas, spējas un prasmes, protams, arī muzikālās spējas, mācās, pašiem to nemanot.

B. Brice uzsver, ka pirmsskolas mūzikas nodarbībās jābūt daudzveidīgai muzikālai darbībai, un tās ir:

- ❖ dziedāšana,
- ❖ ritma izjūta,
- ❖ elpas un vokālo prasmju attīstīšana,
- ❖ mūzikas klausīšanās,
- ❖ kustību attīstīšana un dejošana,
- ❖ elementārā muzicēšana,
- ❖ mūzikas ābece elementu apguve,
- ❖ skaņu pasakas un pirkstu rotaļas.

Ja skolotājs visas šīs darbības izplānos rotaļu formā, tad būs sagaidāms labāks muzikālās darbības rezultāts. (Brice, 2013, 10)

Vēl viens no muzikāli didaktiskām rotaļas veidiem ir ritma rotaļas, skandēšanas rotaļas vai runas rotaļas. Tās rotaļas palīdz attīstīt ritma izjūtu.

K. Orfa kolēģis un līdzgaitnieks V. Kellers uzsvēris, ka „bērns vēlas spontāni izteikt sevi caur mūzikas skaņām un trokšņiem, atklāt jaunu skanējumu. Tas rosina fantāziju un iniciatīvu” (Brice, 2011, 16).

Runas rotaļas palīdz bērniem attīstīt ritma izjūtu un intonatīvo dzirdi. Runas rotaļās iekļauj dažādus skanošus žestus, instrumentu spēli vai kustības. Skandēt var tautasdziesmas, skaitāmpantus vai dzejoļus. Vienlaicīgi ar ritma izjūtu, runas rotaļas attīsta bērnu atmiņu. Skandējot pantus, var veikt dažādus uzdevumus. Piemēram, ja skandēšana augstā vai zemā balsī palīdz bērnam dziedot izjust un veidot skaņu augstumu.

Mācot bērnus skandēt vai ritmizēt dzejoļus, B. Brice iesaka vairākus darbības soļus:

1. Apgūt un skandēt kādu no skaitāmpantiem.
2. Skandēšanu apvieno ar skanošajiem žestiem vai ritmiskām kustībām.
3. Mācīt bērniem skandēt galvā, domās, izpildot tikai skanošos žestus vai kustības.
4. Var izmantot dažādus variantus – skandēt kanonā, divbalsīgi, trīsbalsīgi, žestus un kustības aizvietot ar mūzikas instrumentiem vai skaņu rīkiem, sacerēt skaitāmpantam vienkāršu melodiju.
5. Dziedāt melodiju bez teksta, apvienojot to ar skanošiem žestiem. (Brice, 2011, 12-13)

Pie rotaļām, kuras sekmē muzikalitātes attīstību, noteikti pieder rotaļas ar skaņām jeb elementārā muzicēšana ar dažādiem bērnu mūzikas instrumentiem vai skaņu rīkiem. Šīs rotaļas palīdz bērniem attīstīties gan muzikāli, gan intelektuāli.

Šajās rotaļās bērni:

- pievērš uzmanību, mācās ieklausīties apkārtējās vides, dabas trokšņos un skaņās,
- apgūstot dažādus skanošos žestus, iepazīst savu ķermeni kā skanu avotu,
- izpēta un iepazīst dažādu materiālu, faktūru un bērnu mūzikas instrumentu skaņu īpašības,
- iegūst daudzpusīgu pieredzi un dažādu skanu izjūtas,
- izpēta daudzveidīgus skaņveides paņēmienus, apgūstot mūzikas instrumentu spēli.

Vēl bērniem:

- tiek attīstīta un veicināta bērnu muzikalitāte – muzikālā dzirde, ritma un tembra izjūta,
- attīstās iztēle un fantāzija,
- veidojas tīšās improvizācijas prasmes,

- pozitīvi bagātinās bērnu emocijas. (Brice, 2011, 17-18)

Secinājumi:

- *Rotaļas pirmsskolas vecumā neatņemama sastāvdaļa*
- *Latviešu folklorai ir liela nozīme muzikalitātes veidošanā*
- *Svarīgi muzikālajās rotaļās izraisīt bērnos pozitīvas emocijas*
- *Rotaļā bērns domā, sacer, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, fantazē, līdzpārdzīvo.*

2. Pētījums par bērnu muzikalitātes veicināšanu pirmsskolā

2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums

Pētījuma mērķis: izziņāt bērna muzikalitātes veicināšanas iespējas.

Hipotēze: vecākā pirmsskolas vecumā bērniem muzikalitāte attīstīsies sekmīgi, ja pedagoģiskajā procesā:

- tiks izmantoti visi muzikālās darbības veidi (dziedāšana, mūzikas klausīšanās, ritma un mūzikas instrumentu spēle, muzikālās rotaļas),
- tiks nodrošinātā atbilstoša emocionālā un lietu vide.

Uzdevumi:

- 1) izstrādāt kritērijus bērnu muzikalitātes noteikšanai
- 2) veikt bērnu muzikalitātes izspēti pēc izveidotiem kritērijiem
- 3) organizēt pedagoģisko procesu bērnu muzikalitātes sekmēšanai
- 4) veikt atkārtotu bērnu muzikalitātes izspēti pētījuma beigās.

Lai pierādītu pētījumā izvirzīto hipotēzi tika veikts empīrisks pētījums, izvēlētas atbilstošas pētījuma metodes, izvēlēti muzikalitāti sekmējoši uzdevumi, kuri piemēroti pētāmās grupas vecuma spējām.

Lai sekmīgi risinātu bērna attīstības un audzināšanas jautājumus un lai pārbaudītu hipotēzi, pedagoģiskā darba pētniecībai tika izmantotas šādas metodes:

- pedagoģiskais novērojums
- matemātiskā apstrāde.

Pedagoģiskais novērojums – praktiski tiek vērotas dažādas bērna darbības (vadoties pēc vērojuma mērķa un uzdevuma, noteiktas pedagoģiskas parādības izpētei), veikta to analīze, salīdzināšana un izvērtēšana, nepieciešamo lēmumu pieņemšana pedagoģiskā procesa koriģēšanai.

Matemātiskā datu apstrāde- matemātiskā datu apstrāde ir būtiska iegūto datu apstrādei un veikto empīrisko metožu rezultātu novērtēšanai, izmantojot aprakstošo statistiku – tabulas, diagrammas u.c. (Špona, Čehlova, 1998, 79).

Pedagoģiskais novērojums notika no 5.09.2017. līdz 29.05.2018. X mūzikas izglītības iestādē. Šī iestāde, interešu izglītības programmas ietvaros, piedāvāja bērniem programmu - Vispusīgās attīstības studija. Šajā studijā bērniem tika piedāvātas mākslas, mūzikas un teātra nodarbības. Darba autore strādāja divus gadus vispusīgās attīstības studijā, vadot mūzikas nodarbības vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.

Bērnu muzikalitātes prasmes tika izvērtētas pēc izstrādātiem kritērijiem.

1. Ar prieku piedalās muzikālajās nodarbībās:

- piedalās visās skolotājas organizētajās aktivitātēs -3 punkti
- piedalās ar skolotājas uzmundrinājumu, aicinājumu – 2 punkti
- nelabprāt un reti piedalās skolotājas organizētajās aktivitātēs – 1 punkts

2. Spēj nodziedāt melodiju:

- spēj patstāvīgi – 3 punkti
- spēj nodziedāt ar skolotājas palīdzību – 2 punkti
- ar skolotājas palīdzību dzied neprecīzi – 1 punkts

3. Spēj atkārtot īsus ritma vingrinājumus:

- spēj patstāvīgi – 3 punkti
- spēj ar skolotājas palīdzību – 2 punkti
- pilda neritmiski – 1 punkts

4. Spēj raksturot mūzikas noskaņu (priecīga, bēdīga, ātra, lēna):

- spēj patstāvīgi – 3 punkti
- spēj ar uzvedinošiem jautājumiem – 2 punkti
- pat ar skolotājas palīdzību ne vienmēr spēj raksturot – 1 punkts

Lai vieglāk būtu pārskatīt kritērijus, tie ir apkopoti tabulā (sk. 2. tabulu)

2.tabula Muzikalitātes kritēriji

Kritēriji Punkti	3 punkti	2 punkti	1 punkti
1. Ar prieku piedalās muzikālajās nodarbībās	Piedalās visās skolotāju organizētajās aktivitātēs	Piedalās ar skolotāja uzmundrinājumu, aicinājumu	Nelabprāt un reti piedalās skolotāju organizētajās aktivitātēs
2.Spēj nodziedāt melodiju	Spēj patstāvīgi	Spēj nodziedāt ar skolot. palīdzību	Ar skolotājas palīdzību dzied neprecīzi
3.Spēj atkārtot īsus ritma vingrinājumus	Spēj patstāvīgi	Spēj ar skolotājas palīdzību	Pilda neritmiski
4.Spēj raksturot mūzikas noskaņu (priecīga, bēdīga, ātra, lēna)	Spēj patstāvīgi	Spēj ar uzmundrinošiem jautājumiem	Pat ar skolotājas palīdzību ne vienmēr spēj raksturot

2.2. Pētāmās grupas raksturojums

Pētījumā tika iesaistīti "X" mūzikas izglītības iestādes 13 vecākā pirmsskolas vecuma bērni: 5 zēni un 8 meitenes. 2011. gadā tika īstenots projekts „Mākslu izglītība labākiem sasniegumiem dzīvē”. Projekta rezultātā sāka darboties Vispusīgās attīstības studija. Bērni, papildus bērnudārza nodarbībām, varēja darboties mākslas, teātra un mūzikas jomā. Darba autore vadīja kopā ar kolēģi mūzikas nodarbības no 2016. gadā. Mūzikas nodarbībās bērni darbojās vienu reizi nedēļā. Bērni ir no dažādiem bērnudārziem. Muzikalitātes līmenis katram ir dažāds.

Bērnu raksturojums

Ētisko apsvērumu dēļ, vārdi tiek mainīti.

Frīda - diezgan aktīva meitene, ir draudzīga un atsaucīga. Ar savu raksturu, patīk būt uzmanības centrā, uzņemties vadību rotaļās. Mūzikas nodarbībās vienmēr ātri apgūst jaunās dziesmas, jo dziedāšana ir mīļākā nodarbošanās. Pie ritma izjūtas vēl jāstrādā, jo šos uzdevumus veica neritmiski pat ar skolotājas palīdzību. Labi saprot mūzikas skaņdarbu raksturus, prot analizēt. Labprāt iesaistās radošās aktivitātēs. Varēja redzēt, ka nāk no muzikālās ģimenes.

Marija – ļoti „bērnišķīga”, ar nenoturīgu uzmanību, maz runā, jo drīzāk ir problēmas ar latviešu valodu. Gada laikā Marija bieži kavēja nodarbības. Ne visās aktivitātēs piedalījās, tas bija atkarīgs no viņas garastāvokļa. Dziedātprasme diezgan vāja, vārdus diezgan slikti atcerējās, ritmiski arī nestabīla. Muzikālās rotaļās piedalīties patika.

Māra - nedaudz kautrīga, taču meitene ar dotībām. Emocionāli atsaucīga mūzikas nodarbībām. Ļoti precīzi veic pedagoga norādījumus, uzdevumus. Laba dziedātprasme, ātri apguva dziesmu vārdus, tas nozīmē, ka laba atmiņa, nedaudz sliktāk padodas ritmiskie uzdevumi. Uz nodarbībām nāk labprāt, piedalās visās aktivitātēs. Māra šogad iestājās mūzikas skolā flautas klasē.

Oskars – nāk uz nodarbībām nelabprāt. Vecāki uzskata, ka zēnam jāattīstās vispusīgi, bet bērnam labāk patīk zīmēšana un sports. Ļoti bieži atsakās piedalīties, sēž uz krēsla, bet muzikālās rotaļās iet ar prieku. Nepatīk dziedāt, dziedātprasme vāji attīstīta. Ritmiskie uzdevumi, pat ar skolotājas palīdzību, padodas neprecīzi. Attieksme pret nodarbībām ir drīzāk negatīva.

Deniss – ļoti kluss zēns. Dažreiz ietekmējās no citiem zēniem (noskatās uz Oskaru un Gustavu), tāpēc bieži vajag īpaši aicināt piedalīties nodarbībās. Tomēr, salīdzinot ar Oskaru, Deniss pēc uzaicinājuma nāk, darbojas. Attieksme pret dziedāšanu drīzāk neitrāla. Viņš ir no

tiem, kas „rūc”. Neatšķir skaņu augstumu. Dziedāt īpaši arī necentās. Ritma izjūta arī vāji attīstīta. Zīmēšanas skolotāja slavē Denisu, jo tur viņam padodas daudz labāk. Šogad Deniss iestājās mākslu skolā.

Emīls – diezgan kustīgs un aktīvs zēns. Nāk no mūziķu ģimenes. Māte ļoti seko līdzi visām nodarbībām. Zēnam nav pacietības, grūti nostāvēt uz vietas. Dažreiz nedzird skolotājas uzdoto. Bieži dziedāšana bija neprecīza, tomēr ar skolotājas palīdzību vai kopā ar citiem dziedāja. Pēc novērojuma dziedāt patika. Ritma uzdevumi sākumā arī padevās tikai ar skolotājas palīdzību. Grūtības sagādājas piemēram sava vārda ritmizēšana vai kāda teikuma ritmizēšana. Gada beigās rezultāti uzlabojās. Attieksme pret nodarbībām ir drīzāk neitrāla, nekā negatīva. Pret skolotājām pozitīvi noskaņots.

Ernests – gudrs zēns, patika stāstīt par saviem ceļojumiem, piedzīvojumiem, par pavadīto dienu bērnudārzā. Atklāts un aktīvs. Nodarbībās piedalās labprāt, bet dažās aktivitātēs tikai ar uzaicinājumu (piemēram kustību rotaļās). Dziedāt patika, vārdus mācījās diezgan ātri. Pats izveidot melodiju vēl nevarēja, bet ar skolotājas palīdzību diezgan labi sanāca.

Gustavs – nodarbībās piedalās nelabprāt, pat ar skolotājas uzaicinājumu. Labāk patika runāt ar Oskaru, bieži nedzirdēja skolotājas teikto. Dziedātprasme ir diezgan vāja, viņš no „rūcējiem”, tas ir ka nevar uztvert un atveidot skaņas augstumu ar balsi. Diemžēl gada laikā dziedātprasme nav uzlabojusies. Interesanti tas, ka trīs brāļi mācās vai pabeidza jau mūzikas skolu, bet Gustavam nav nekādas intereses par to. Uz nodarbībām nāca, jo vecāki vēlējās. Atsaucība ir drīzāk negatīva.

Abigeila – sākumā nerunīgā meitene, bet ar laiku atvērās. Patika klausīties mūziku, raksturot un mācīties analizēt to. Grūtāk gāja ar kustību rotaļām, ritmiski nestabīla. Dziedāt patika, tomēr vēl šo prasmi bija jāattīsta. Problēmas bija ar intonēšanu. Mūzikas nodarbībās piedalījās labprāt, ar prieku.

Agnese – aktīva meitene, interese ir par visu, daudz runā. Labprāt piedalās mūzikas nodarbībās, bet visu laiku jāuzrunā, jāaicina, jo patika „aizrunāties” ar kādu. Dziedāt patīk, ātri iegaumēja dziesmas vārdus, laba atmiņa. Gada sākumā ritma izjūtas attīstīšanu vēl bija jāsekmē, jo spēj tikai atkārtot ar skolotājas palīdzību.

Elza – labas priekšzināšanas teorijā, zin kas ir ceturtdaļa, pusnots, kā tās izskatās. Pirmsskolā tas ir diezgan labi. Tas nozīmē, ka bērnudārzā muzikālā skolotāja daudz strādā pie ritma. Vienīgā, kura jau gada sākumā patstāvīgi spēja izplaukšķināt īsus ritma vingrinājumus. Dziedāt patīk, nodarbībās piedalās labprāt. Rotaļās patika uzņemties vadošo lomu. Ir labas draudzenes ar Agnesi, bieži nevarēja sadalīt lomas rotaļās.

Karlina – klusa meitene, patīk pucēties, patīk, kad viņu apbrīno, pārdzīvo, ja uzreiz nesanāk kāds uzdevums. Nodarbībās ļoti uzmanīga, cenšās visu precīzi izdarīt. Ne viss vēl sanāk.

Dziedāt patika ļoti, parasti dziedāja emocionāli. Patstāvīgi nodziedāt melodiju sagādāja grūtības. To spēja veikt vai ar klavierēm, vai ar skolotāju kopā.

Madara – pozitīva, atvērta meitene. Nāca uz nodarbībām ar prieku. Patika uzņemties vadošo lomu. Dažreiz pati piedāvāj kādu rotaļu. Emocionāli atsaucīga mūzikas nodarbībām. Lielā mēģinājumā mācās mūzikas skolā. Madara ļoti gribēja līdzināties mātai. Šogad viņa iestājās mūzikas skolā.

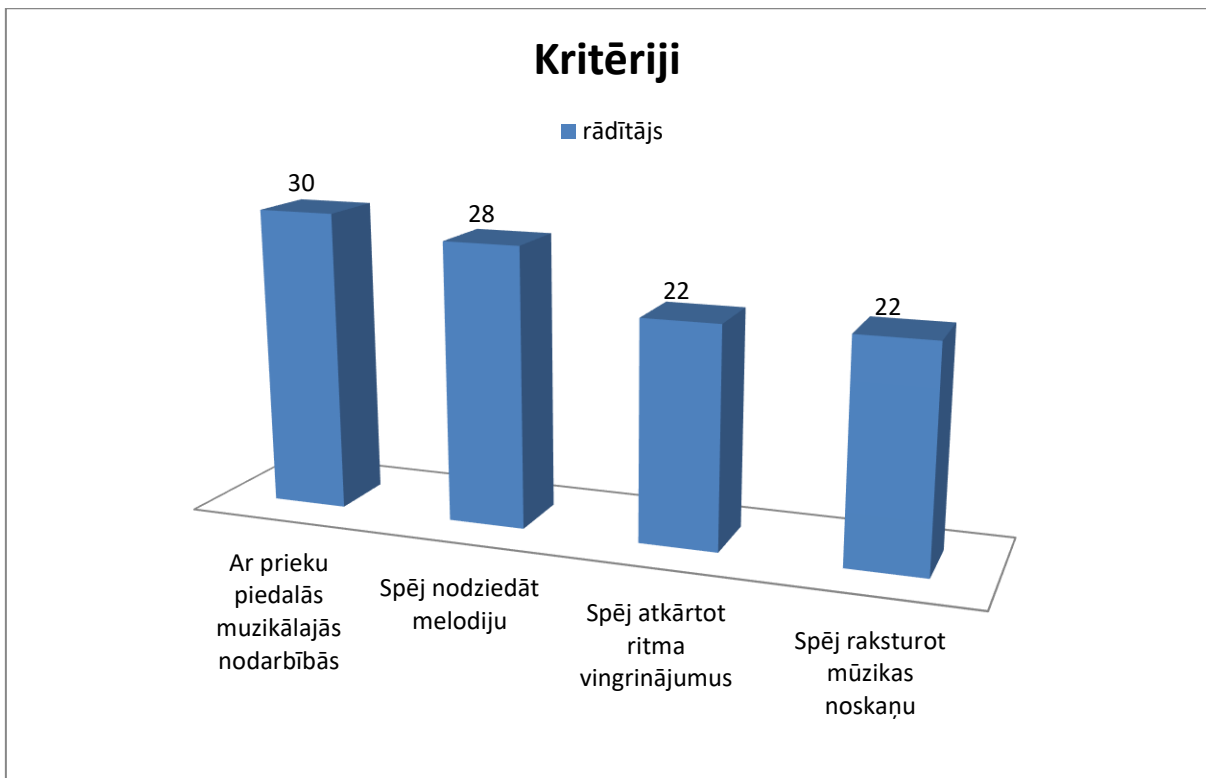
Grupa kopumā ir atsaucīga, bērni draudzīgi noskaņoti pret skolotāju. Gada laikā bērniem parādījās vismīļākās rotaļas, dziesmas, kurās iesaistījās pat „sliņķi”.

Bērnu muzikālās dotības tika novērtētas 2017./2018. mācību gada 1. semestrī attiecīgi pēc izvirzītajiem kritērijiem. Lai labāk būtu pārskatāmi bērnu novērojuma rezultāti, tie tika apkopoti tabulā. (sk. 3. tabulu)

3.tabula. Bērnu muzikalitātes līmenis gada sākumā

	Bērna vārds	1.kritērijs	2.kritērijs	3.kritērijs	4.kritērijs	Kopā
1.	Marija	2	2	1	1	6
2.	Frīda	3	3	1	2	9
3.	Oskars	1	1	1	1	4
4.	Emīls	2	2	2	2	8
5.	Ernests	2	2	2	2	8
6.	Gustavs	1	1	1	1	4
7.	Deniss	2	1	1	1	5
8.	Elza	3	3	3	2	11
9.	Karlīna	3	2	2	2	9
10.	Abigeila	3	2	2	2	9
11.	Madara	3	3	2	2	10
12.	Agnese	2	3	2	2	9
13.	Māra	3	3	2	2	10
	Kopā	30	28	22	22	

Izdarot matemātiskus aprēķinus, darba autore izveidoja attēlu, kurā parādīts grupas kopējais kritēriju rādītājs. Lai vieglāk būtu pārskatāmi rezultāti, tie apkopoti diagrammā. sk. 2.attēlu)

2.attēls Muzikalitātes kritēriji

Pēc apkopotiem rezultātiem, autore secina, ka dominē kritērijs Nr. 1. Tas liecina, ka lielākā daļa bērnu nāk uz nodarbībām ar prieku (emocionāli atsaucīgi). Otrajā vietā ir dzietātprasmes kritērijs. Vienā līmenī atrodas kritēriji Nr. 3 un Nr. 4. Bērniem sagādā grūtības ritmizēt vingrinājumus un patstāvīgi raksturot mūziku. Pēc rezultātiem tiek konstatēts, ka vislabāk bērniem ir attīstīta emocionāla atsaucība (prieks piedalīties nodarbībās) un visvājāk ritma izjūta un spēja raksturot mūziku. Grūtības melodijas ritmizēšanā un instrumentu spēlēšana tiek saprotamas, jo kā atzīst K. Tarasova, ritma izjūta jāattīsta pakāpeniski un, ja piemēram, bērns līdz 3 gadu vecumam nesastopas ar mūziku, tad viņš tagad ir tikai muzikāla ceļa sākumā.

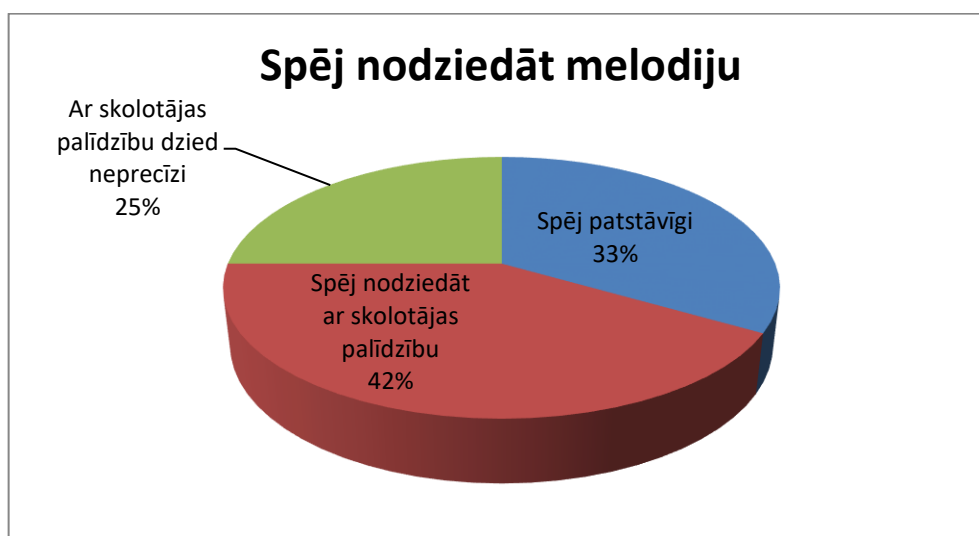
Lai skaidrāk būtu saprotamai katra kritērija rezultāti, matemātiski tika apstrādāts atsevišķi katrs kritērijs. Rezultāti ir apkopoti un vērojami diagrammās. Pirmais kritērijs – ar prieku piedalās muzikālajās nodarbībās. Secinājumi ir šādi (sk. 3. attēlu):

3.attēls Muzikalitātes kritēriji

Pēc diagrammas var secināt, ka lielākā daļa, t.i. 46% piedalās visās aktivitātēs ar prieku un tikai 15% procenti dara to nelabprāt un reti, pārējie 39% piedalās ar aicinājumu. Pārskatot rezultātus, var redzēt, ka vairākumā ir meitenes, kuras ar prieku piedalās nodarbībās, toties zēni vai ar uzmuntrinājumu piedalās, vai nelabprāt. Tas notika tāpēc, ka daži zēni uz nodarbībām nāca tikai tāpēc, ka vecāki tā gribēja. Piemēram, Oskars un Gustavs tā arī teica, ka „mēs negribam, tā vecāki izdomāja”.

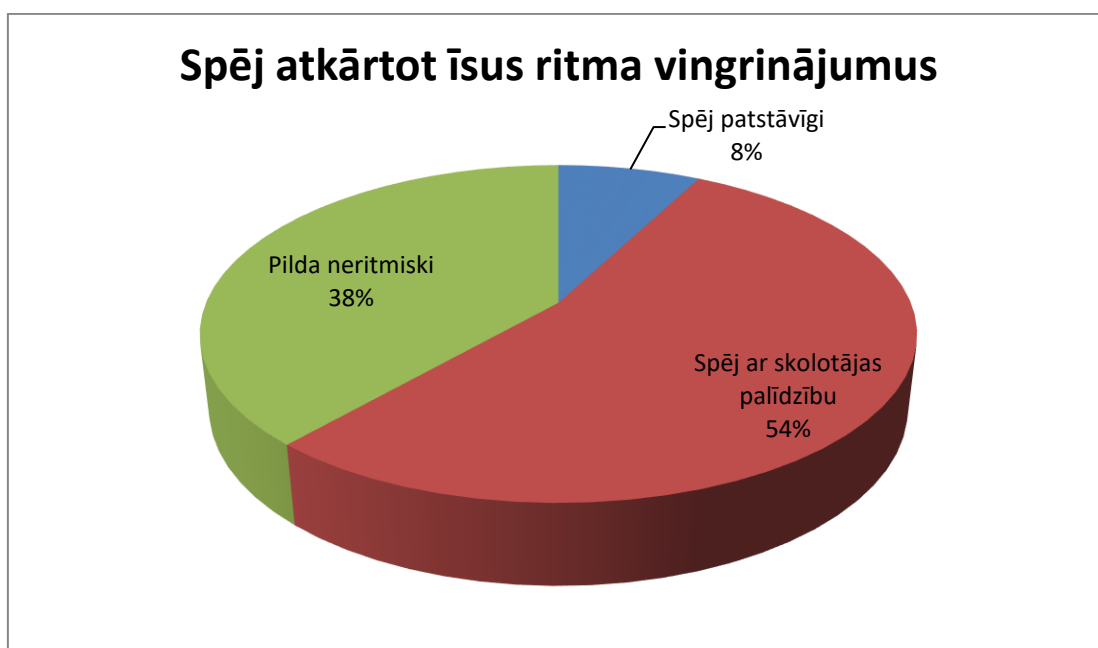
Otrs kritērijs – spēja nodziedāt melodiju. Matemātiski aprēķinot, cik bērnu spēj nodziedāt melodiju patstāvīgi, cik bērnu dzied precīzi ar skolotājas palīdzību un cik bērnu pat ar skolotājas palīdzību dzied neprecīzi, rezultāti apkopoti un iegūts šāds rezultāts (sk.4. attēlu):

4.attēls Muzikalitātes kritērijs

Rezultāti liecina, ka tikai 33% ir spējīgi nodziedāt patstāvīgi. Tas ir vidējais līmenis. Augstākājs rādītājs, t.i. 42% ir „spējaj nodziedāt ar skolotājas palīdzību”. 25% dzied neprecīzi ar skolotājas palīdzību. 2 bērni ir „rūcēji”, kuri neuztver un neatšķir skaņu augstumu.

Trešais kritērijs – spēja atkārtot īsus ritma vingrinājumus. Matemātiski aprēķinot, cik bērnu spēj atkārtot īsus ritmus patstāvīgi, cik bērnu spēj atkārtot ar skolotājas palīdzību un cik bērnu pat ar skolotājas palīdzību atkārtot neprecīzi, rezultāti apkopoti un izveidota diagramma (sk.5.attēlu):

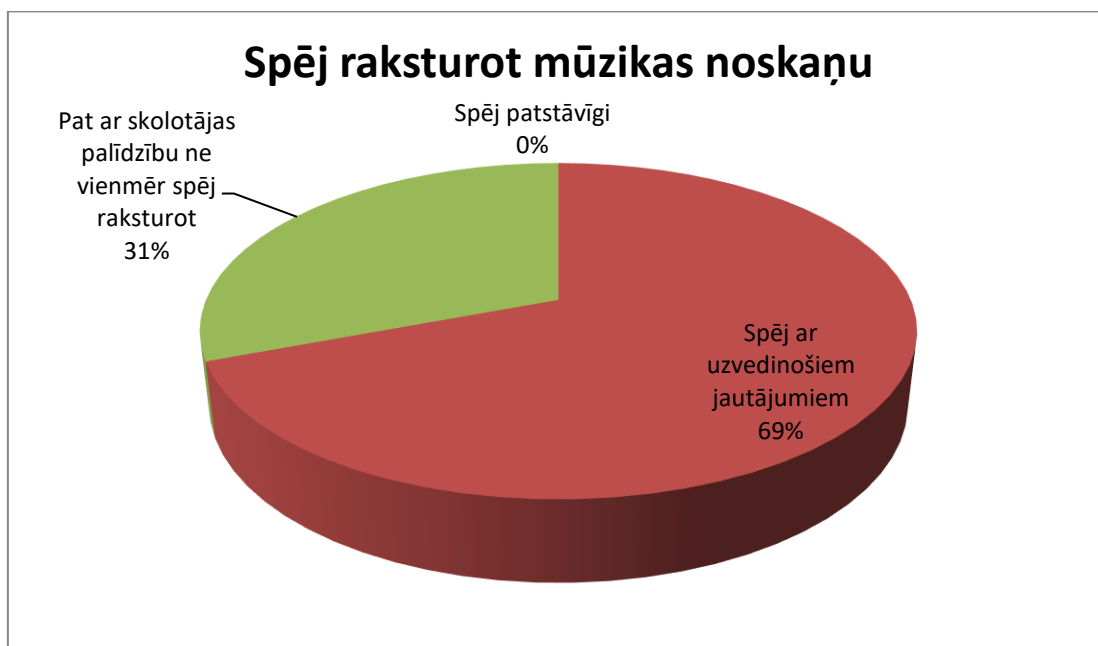

5.attēls Muzikalitātes kritērijs

Rezultāti rāda, ka patstāvīgi atkārtot ritmiskus uzdevumus spēj 8%, t.i. viens bērns. Elzai laba ritma izjūta, to varēja novērot jau no pirmās nodarbības. Lielākā daļa, t.i. 54 % spēj to ar skolotājas palīdzību. Tas rādītājs ir diezgan labs. Un tikai 38 % pilda uzdevumus neritmiski. Marijai, Frīdai, Denisam kustības ir pārāk vājas, haotiski sit ritma instrumentus (piemēram kociņus). Gustavam, Oskaram tieši otrādi smagnējas kustības, cenšas pārāk stirpi. Viņi vēl nespēj patstāvīgi uztvert ritmisko zīmējumu.

Ceturtais kritērijs – spēja raksturot mūzikas noskaņu. Matemātiski saskaitot cik bērnu spēj raksturot mūzikas noskaņu paši, cik bērnu raksturo ar uzvedinošiem jautājumiem un cik

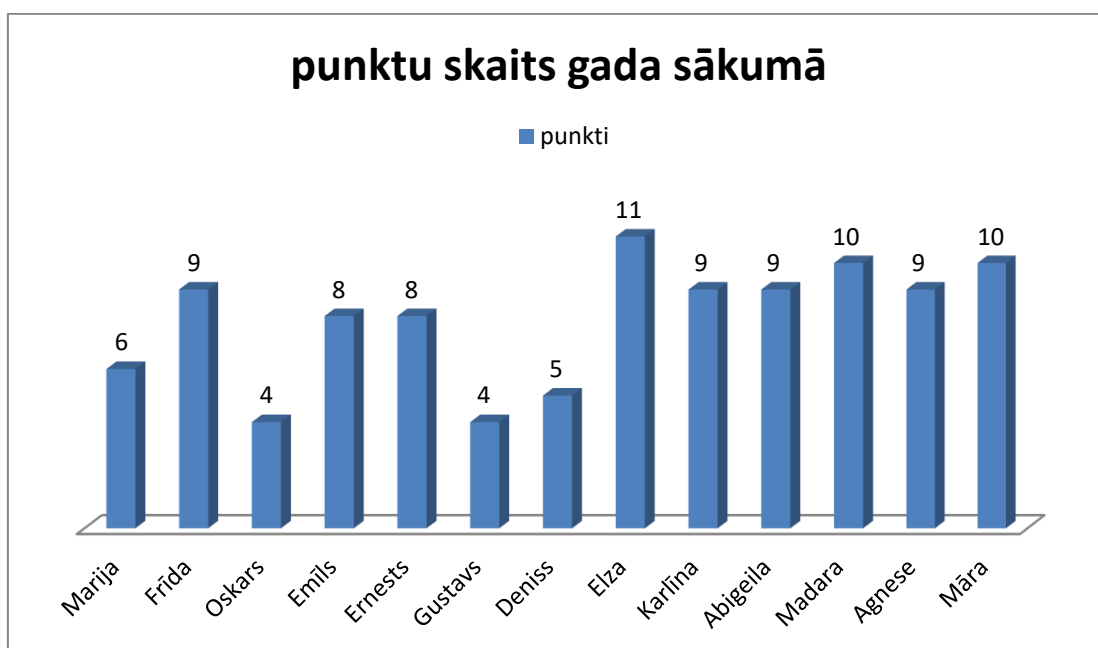
bērnu pat ar skolotājas palīdzību nav spējīgi raksturot, rezultāti apkopoti un tika noskaidrots (sk.6.attēlu):

6.attēls Muzikalitātes kritērijs

Darba autore secina, ka patstāvīgi nespēj ne viens. Tomēr ar uzvedinošiem jautājumiem ir spējīgi 69%. 31% ne spēj pat ar skolotājas palīdzību.

Lai būtu pārskatāms katra bērna individuālais rezultāts, matemātiski saskaitīti katra bērna iegūtie punkti, apkopoti un izveidota diagramma (sk. 7. attēlu).

7.attēls Bērnu muzikalitātes attīstības rezultāti

Maksimālais punktu skaits, ko varēja iegūt bija 12 punkti. Viss augstākā rezultāta nav nevienam. Pēc novērojuma un matemātiskās apstrādes Elza ieguva 11 punktus. Tas ir vislielākais punktu skaits šajā grupā. Taču divi bērni (pēc pirmā novērojuma) ieguva 10 punktus - Madara, Māra. 9 punktus ieguva četri: Frīda, Karlīna, Abigeila, Agnese. 8 punktus ieguva divi bērni: Emīls un Ernests. Vissliktākie rezultāti no meitenēm ir Marijai, viņai ir tikai 6 punkti. Denisam ir 5 punkti. Visvājākie bērni šajā grupā ir Oskars un Gustavs. Tiem ir minimālais punktu skaits – 4 punkti. Deviņiem bērniem ir augsti rezultāti, vienam ir vidējais, trīm no grupas bērniem ir zems līmenis. Frīda, Elza, Karlīna, Abigeila, Madara, Māra uz nodarbībām nāca ar prieku, piedalījās visās aktivitātēs bez pamudinājumiem, uzaicinājumiem. Meitenes atvertas pret jaunām zināšanām. Marija, Ernests, Emīls, Deniss, Agnese nāca uz nodarbībām arī pozitīvi noskaņoti. Bērniem patika atrasties klasē, bet daudzās aktivitātēs gada sākumā negribēja piedalīties, piedalījās tikai pēc aicinājumā. Oskars un Gustavs uz nodarbībām nāca bez vēlēšanas darboties. Nelabprāt piedalījās gandrīz visās aktivitātēs, jo dažas rotaļas tomēr patika.

2.3. Pedagoģiskais process muzikalitātes sekmēšanai

Mūzikas apmācības sākuma periods ir ļoti svarīgs, tā ir iespēja bērnam saprotamā valodā un veidā modināt interesi pret mūziku, radot spilgtus muzikālos iespaidus.

Vadoties pēc teorētiskām atziņām, ka muzikalitāte ir dažādu spēju kopums, tika izvēlēti atbilstoši uzdevumi, lai sekmēt mūzikas klausīšanas, ritma izjūtas, dziedāšanas attīstību. Katrā nodarbībā bija ņemts viens uzdevums no katra. Nodarbības saturs veidots pēc B.Brices piedāvātajiem materiāliem. Tika izmantotas arī K.Orfa metodiskie principi: elementārā muzicēšana, orķestra muzicēšana, vārdu ritmizēšana. Elementārās muzicēšanas pamatā ir aktīva darbība – dziedāšana, spēle uz bērnu mūzikas un ritma instrumentiem, runas vingrinājumi un kustības.

Ritma izjūtas sekmēšana:

1. Katra nodarbība sākās ar sava vārda ritmizēšanu. Sākumā bērni to darīja ar skolotājas palīdzību, gada beigās jau patstāvīgi. Ritms izriet no vārda un ritma saiknes.

Gada sākumā (pārsvarā 1. pusgadā) vispirms bija iziets cauri ritma zīmējumiem (ritma vārdi): pusnots – „stāvam”, ceturtdaļa – „iet”, astotdaļa – „, paskrien”, sešpadsmitdaļa – „ātri

paskrien". Katram ritma zīmējumam bija izdomāti tēli, kurus bērni atveidoja mūzikas pavadījumā. Bērni atdarināja ar kustībām, roku, kāju kustībām, zīmēja uz tāfeles.

- Rotaļa „**Vēstule dzenim**” – šai rotaļai nepieciešamas kartītes ar ritma zīmēm („iet”, „paskrien” utt.), liela aploksne ar „dzeņa adresi”. Katram bērnam tika izdalītas divas ritma kartītes. Sākumā ar skolotājas palīdzību, izklausīja ritma zīmējumu. Bērni skatās uz kartītēm sev rokās un liek uz grīdas rindā atbilstošās ritma kartītes. Pēc tam, kad bērni jau iemācījušies plaušķināt patstāvīgi, skolotājas vietā to dara kāds bērns, kuram labāka ritma izjūta. Beigās visas kartītes ievieto aploksnē, lai nosūtītu dzenim vēstuli. Sākumā dominējošā pozīcija bija Elzai. Viņa ātri lasīja ritmu. Oskaram, Gustavam un Denisam bija garlaicīgi, jo neizprata ritma apzīmējumus. Sākumā nepieciešama palīdzība bija Mārai, Madarai, Agnesei, Ernestam, Abigeilai, Karlīnai, Frīdai, bet laika gaitā šis uzdevums veicās labāk. Jau pazīstamu ritmus izklausīnāt varēja patstāvīgi. Marija īpašu interesi pret šo spēli neizrādīja. Rotaļa tika atkārtota gada garumā.

2. Bērniem ļoti patīk pasakas, tāpēc lai sekmēt ritma izjūtas attīstību, tika izmantotas arī **pasakas**. Viena no tām ir „**Pulksteņu ģimene**”. Pirmajā nodarbībā pasaku stāstīja skolotāja un spēlēja uz skaņu rīkiem, bet nākamajās reizēs bērni paši jau iesaistījās spēlēšanā.

- Reiz dzīvoja kāda draudzīga un čakla pulksteņu ģimene. Tajā bija tētis – lielais sienas pulkstenis. Viņš lēni un apdomīgi skaitīja laiku, ik pa stundai dimdinādam: „Bam, bam, bam!” (Ar nūjiņu trīs reizes piesit šķīvjkiem). Pulksteņu māmiņa arvien atradās virtuvē – viņa bija laika noteicēja virtuves darbos. Maigi tikšķot, pulksteņu māmiņa rūpējās, lai nepārvārās brokastu olas, lai nepiedeg krāsni cepetis un bērni lai nenokavē skolu (skolotāja atdarina pulksteni uz metalafona). Arī pulksteņu ģimenes vecākajam dēlam bija ļoti svarīgs uzdevums – viņš strādāja par modinātāju un ik rītus visus pamodināja (spēlēja kādu instrumentu, kas atdarina modinātāju). Jaunākie dēli, rokaspulksteņi, savus pienākumus veica tikko dzirdami, bet ļoti apzinīgi (ātri, klusi piesist pa mazo trijstūrīti). Tajos paraugoties, varēja uzzināt pareizo laiku.

Šajā uzdevumā labprāt iesaistījās Madara, Elza, Agnese. Katra gribēja būt pasakas stāstītāja. Sākumā pasaku stāstīt un ritmu izplaušķināt palīdzēja skolotāja. Kamēr bērni paši neatcerējās sižetu. Frīdai, Karlīnai, Mārai, Abigeilai patika spēlēt instrumentus. Zēniem parasti nepietika pacietība gaidīt savu spēlēšanas kārtu, līdz ar to vairāk iesaistījās meitenes.

3. Pēc pasakas parasti bērni izkustējās rotaļā. Piemēram, „**Pulksteņi un pulksteniņi**”. Bērni bija sadalīti pāros. Skatot mūzikai, bērni atdarināja pulksteņus. Aplā ārpusē ir pulksteniņi. Tie virzās tecīņu solītī jeb „paskrien”. Bērni aplā iekšpusē lēnākā gaitā iet soļos

– atdarina lielos pulksteņus. Rotaļa sagādāja grūtības. Bērniem pārī bija sarežģīti veikt dažādas kustības (vienam soļot, otram tecināt).

Vadoties pēc gadalaika un tēmām, lai sekmēt ritma izjūtas attīstību, nodarbībās darba autore izmantoja skaitāmpantiņus. Piemēram, marakasa ritmi, šokolādes ritmi, šeikera ritmi. (sk. 1. pielikumu) Bērni ar prieku spēlēja dažādus instrumentus. Nodarbībās darba autore izmantoja tādus instrumentus, kā kociņi, trijstūrīši, šeikeri, marakasi, zvaniņi, bungas, metalafons, džamba u.c.

4. Turpinot rudenī sekmēt ritma izjūtas attīstību, bērni mācījās spēlēt orķestrī.

- **Rotaļa „ Sēņu bilžu orķestris”.** Šeit varbūt variācijas (gada laikā tā arī bija) – dzīvnieku bilžu orķestris, dārzeņu, apģērbu utt. Rotaļai nepieciešamas ir kartītes ar sēņu attēliem (pa diviem attēliem katrai sēnei) un nogrieztā kāta attēls. Skolotāja pie tāfeles piestirpināja attēlus – pa diviem blakus, četrās rindās. Bērni kopā ar skolotāju ritmiski skandē sēņu nosaukumus. Kur ir sēnes kātiņš, bērni saka: „čiks!”. Šis simbols tiek izmantots kā pauze. Tālāk bērni sadalās pa grupām (cik ir sēņu veidi). Katra grupa izvēlās atbilstošus instrumentus, pēc pašiem uzskatiem. Bērni pēc skolotājas norādēm skatās uz attēliem un spēlē. Viss notiek mūzikas pavadījumā. (Mūzika var būt dažāda, galvenais 2/4 vai 4/4).

5. **Rotaļa ar glāzītēm. Šajā rotaļā izmantota P.Čaikovska mūzika no baleta „Riekstkodis”** https://www.youtube.com/watch?v=_hZkORjqw7w.

Lai turpināt sekmēt ritma izjūtas attīstīšanu un arī pilnveidot prasmi klausīties mūziku, darba autore izvēlējās P.Čaikovska mūziku. Bērni klausījās Trepaku no baleta Riekstkodis.

Pēc noklausīšanās pārrunā ar bērniem:

- Kas ir balets?
- Kas ir „Riekstkodis”?
- Kas ir Trepaks?

Izrādījās, ka neviens nezināja šo pasaku. Par baletu ir gan dzirdējuši. Skolotāja (darba autore) īsi izstāstīja saturu. Bērni klausījās uzmanīgi, visiem patika, pat zēniem. Noklausoties vēl reiz, bērniem vajadzēja pastāstīt par skaņdarba tempu, raksturu jeb noskaņu. Ar uzvedinošiem jautājumiem: kas ir temps, kāds temps, tika noskaidrots, ka skaņdarbs ir ātrs, Frīda un Agnese teica - „kustīgs, gribās skraidīt”. Darba autore piedāvāja uzminēt kas ir trepaks. Šis uzdevums bija grūts, neviena minējuma nebija. Bērni sēdēja un klusēja.

Otrajā reizē (nākamajā nodarbībā) autore izdalīja ritma instrumentus- ritma glāzes katram bērnam. Bērni apsēdās aplī uz grīdas, katram bērnam priekšā bija vertikāli apgāzta glāze. Bērni mācījās ritmu ostinato. Dotais ritms ostinato tika uzrakstīts uz tāfeles. (sk. 2. pielikumu)

No sākuma izpilda ritmu ostinato bez mūzikas, izrunājot ta ta ti-ti ta, ta ta ti-ti. (A daļa) Pauzes laikā bērni ar labo roku glāzi paņēma un nolika priekšā kaimiņam pa labi, runājot paņem – padod, paņem – padod. Tādā veida arī mācījās B posmu, piesitot glāzītes un runājot ritmu ta ti-ti ta ta, ta ti-ti ta ta. Vēlāk spēlēja ar mūzikas pavadījumu vienlaicīgi. Bridge un Coda posmos glāzītes grieza apkārt savai asij. Bērni spēlēja pakāpeniski kāpinot tempu.

Mārai, Emīlam, Ernestam, Elzai, Madarai – izdevās ātri apgūt doto ritmsko vingrinājumu. Abigeila, Karlīna, Agnese - daļēji varēja izritmizēt ostinato ar ritma glāzēm, grūtības sagādāja arī paņemt un padot glāzi. Marijai, Frīdai, Gustavam, Oskaram, Denisam - nesanāca ritmizēt ar ritma glāzēm, kustības bija smagas, haotiskas, ātri nogura. Spēlējot šo rotaļu, tomēr skolotājas palīdzība bija vajadzīga, bērniem vieni pašiem nesanāca. Skolotāja visu laiku dungoja ritmu, skatījās, lai visi padod tālāk glāzītes. Bieži sanāca, ka pie Frīdas bija savākta vesela glāzišu čupa.

Gada beigās bija iestudēts liels skaņdarbs, vesels orķestris ar dažādiem instrumentiem. (sk. 3. Pielikumu) Izmantoti šādi instrumenti: bungas, kociņi, ksilafoni, tamburīni, marakasi. Priekšnesums bija gatavots vecāku koncertam. Kā jebkurā orķestrī ir diriģents, šeit arī bija – skolotāja. Bet dažreiz nodarbībās diriģenta lomu spēlēja bērni. Lielāku aktivitāti izrādīja Frīda, Elza, Agnese. Frīdai ne vienmēr bija veiksmīgi, jo nemācēja laicīgi parādīt katram savu iestāšanas laiku. Visveiksmīgāk sanāca Elzai.

Mūzikas klausīšanas laikā bērniem svarīgi iztēloties un attēlot ar kustībām tās saturu, saklausīt dažādus mūzikas izteiksmes līdzekļus: reģistrus, melodisko līniju, mūzikas raksturu. Klausoties mūziku, bērniem attīstās arī klausītāja prasmes. Lai precīzi noteikt skaņdarba tēlu, rakstutu, jāsež klusi, uzmanīgi jāklausās. Lai sekmēt prasmi klausīties mūziku, darba autore izmantoja tematiskus skaņdarbus: L. Garūtas ciklu „Rotaļa mežā” un P. Čaikovska ciklu „Bērnu albums”. Klausoties L. Garūtas ciklu, bērniem bija jāuzmin kādi dzīvnieku sastopami. Liels vai mazs? Smags vai viegls? Skaļš vai kluss? Ko tie dara? Vai mūzika skanēja lēni vai ātri?

Bērni klausījās divus skaņdarbus par putniem – Dzeguze un dzenis, Vilks un izbiedētie putni. Bērniem bija jāizdomā nosaukumus. Ko bērni saklausīja? Kāds temps bija – ātrs vai lēns? Lielākā daļa atkārtoja vienu un to pašu atbildi, bet dažiem izdevās atrast savu tēlu, savu tempu un skaņdarba raksturu, tā izveidojot dažādus skaņdarba nosaukumu variantus. Jāpiemin, ka skaņdarba īstais nosaukums netika atklāts, lai bērniem būtu lielāks prieks par saviem iespaidiem. Skaņdarbā „ Dzeguze un dzenis” saklausīja tikai vienu tēlu. Vispiltākie minējumi bija Frīdai, Agnesei, Mārai un Ernestam.

No P.Čaikovska cikla bērni klausījās „ Seno franču dziesmu”. Skolotāja ar bērniem pārrunāja par raksturu, kāda noskaņa, klusi vai skaļi skan, vai vienādi skan visā skaņdarbā, varbūt mainās mūzika. Frīda teica ļoti raudoša dziesma. Viņa izdomāja veselu stāstu. Skaņdarbā saklausīja raudošo princesi, kura gaida princi, bet princis brauc uz karu. Princese noskatās skumīgi uz princi. Abigeila saklausīja kritošo zvaigzni. Emīlam, Ernestam, Karlīnai, Marijai likās viss vienāds. Skaņdarbs likās ļoti bēdīgs. Māra, Agnese, Abigeila, Madara teica ka vidū mūzika palika nedaudz priecīga. Oskaram, Denisam un Gustavam bija garlaicīgi, jo tādi skaņdarbi nepatika. Skolotāja piedāvāja bērniem izspēlēt skaņdarbu ar kustībām. Paņemt Abigeilas ideju par zvaigznēm. Mūzikas sākumā bērni lēni taisa vaļā logu, tad aizver. Vidusposmā bērni cenšas aizsniegt kritošas zvaigznes.

Lai sekmēt bērnu mūzikas klausīšanas spējas, darba autore piedāvāja rotaļas, kurās bērni apgūst kas ir klusi (piano) un skaļi (forte), kā skan ātra mūzika un kā skan lēna, dinamisko kāpinājumu.

Rotaļa „Koki un bitītes” – bērni apguva kas ir skaļi un klusi. Mūziku darba autore izvēlējās no latviešu tautas dziesmām – „Rikšiem bērīti es palaidu”.

Sākumā bērni vairākas reizes noklausījās mūziku. Klausoties, viņi mācās atšķirt stipru un klusu skaņu, kā arī attēlot to kustībās. Skaļi (forte) – bērni parāda paceļoties pirkstgalos un ceļot uz augšu rokas. Klusi (piano) – parāda pietupoties, rokas uz ceļiem. Rotaļas gaitā – bērni sadalās divās grupās. Viena grupa nostājās izklaidus un paceļ rokas sānis. Šī grupa attēlo kokus. Otra grupa pietupjas – tie bērni ir bites. Skanot mūzikai forte, koki lokās, jo pūš spēcīgs vējš. Bites paslēpušās zem kokiem (bērni sēž). Mūzikai skanot piano, bites lido ap kokiem (t.i., bērni skrien sīkiem soļiem, turot rokas kā spārnus slīpi atpakaļ un tās nedaudz kustinot). Koki šai laikā stāv bez kustībām.

Lai saasinātu bērnu uzmanību, otrs pedagogs, izpildot dziesmu uz klavierēm mainīja secību piano – forte (mainot nošu teksta norādīto secību).

Rotaļa „ Peles un kaķis” (sk. 4. Pielikumu)

Rotaļas gaitā bērniem bija uzmanīgi jāklusās mūziku, tempa un skaļuma maiņu. Rotaļas laikā bija jāizvelās vienu kaķi, kurš ķers peles. Klusās mūzikas laikā, kaķis guļ, peles klusi mūzikas ritmā iet pie kaķa. Skaļās mūzikas laikā, kaķis mostās un ķer peles. Peles skrien savā mājā. Katru reizi spēlējot šo rotaļu, katrs no bērniem vēlējas būt kaķis. Pat Oskars, Deniss, Gustavs, Marija ar prieku piedalījās. Protams, galvenais uzdevums bija uzmanīgi klausīties mūziku. Pirmo reizi, bērni aizskrēja pārāk ātri. Katru nākamo reizi skolotāja rādīja, cik lēni jākusās, precīzi ievērojot mūziku. Protams, ar laiku visi bērni saprata kurā vietā beidzās klusa mūzika, uzreiz skrēja prom „savās mājās”, nenoklausot līdz galam savu

melodiju. Skolotāja, lai aktivizēt bērnu prasmi klausīties, mainīja posmu garumus, spēlēja ilgāk vai īsāk. Bērņus tas uzjautrināja, ar laiku iemācījās klausīties.

Dziedāšana

Ļoti svarīga dziedāšanas laikā bērnu stāja. Nodarbībās bija izveidoti savi noteikumi, kurus skolotāja ar bērniem noskaitīja katru reizi pirms dziedāšanas.

1. Es stāvu uz divām kājām, jo man tā ir labi.
2. Rokas gar sāniem, jo man tā ir ērti un labi.
3. Mute plati vaļā un skaidri izrunā vārdus.
4. Acis man mirdz.
5. Es esmu labākais dziedātājs.

Šos noteikumus diezgan grūti bija ievērot Emīlam, īpaši pirmo. Viņa iemīļotākā poza (bieži) bija guļus griezties vilciņā.

Pirms dziedāšanas ļoti svarīga ir iedziedāšana jeb balss iesildīšana. Iedziedāšanai tika izmantoti dažādi vingrinājumi: ar patskaņām, līdzskaņiem, zilbēm. (sk. 5 pielikumu)

Strādājot pie balss vingrinājumiem, obligāti jādod bērniem sākuma tonis. Šeti svarīgi censties panākt vienbalsību. Gada sākumā koris skanēja diezgan raibi. Iedodot toni, uzreiz to uztvera Elza, Madara, Māra, Agnese un Frīda. Meitenēm laba dzirde, uzreiz uztvera iedoto pirmo skaņu. Šeit labi palīdzēja pārējiem, skolotāju rādītas, kustības. Meitenes uz vienas elpas dziedāja pareizo toni, skolotāja ar rokas kustību rādīja pārējiem, kur savu balstiņu jāvirza, kamēr vairākums bērnu iedziedās pareizā tonī. Grūtāk gāja ar „rūcējiem” Gustavu un Denisu, viņi nespēja uztvert pareizo toni. Pārējie sākumā ņēma parak augstu toni (ja sākās ar pirmo do).

Vēl viens iedziedāšanas veids, kuru darba autore izmantoja nodarbībās – dziedāt, izmantojot dažādus štrihus. Piemēram, patskaņus ar plūstošo legato, tas ir savienojot skaņas. Otrs paņemiens – staccato, lecošas skaņas. Vieglāk gāja ar patskaņām, grūtāk ar līdzskaņiem.

Darba autore izmantoja metodes, balstoties uz B. Brices ieteikumiem: „ uzsākot iesildīt bērnu balss aparātu, vēlams ievērot noteiktu vingrinājumu secību: pirmie vingrinājumi dziedami ar aizvērtu muti (mmmm). Tā bērni atmodina balsis. Dažādi balss vingrinājumi, apvienoti ar atbilstīgām kustībām, palīdz iesildīt, ievingrināt balsi pirms dziesmu apguves, veicina intonēšanas prasmes attīstīšanos, trenē iekšējās dzirdes un balss savstarpējo koordināciju.” (Brice, 2013, 69)

Labs un iedarbīgs paņemiens dziesmas apgūšanā bija ar roku rādītais melodijas gaisa raksts. Karlīnai, Abigeilai, Emīlam un Ernestam ļoti palīdzēja „vizualizēt” melodiju gaisā. Sākumā bērni darīja ar skolotājas palīdzību. Kā melodijas tika izmantotas gammas, trijskani (lēcieni pāri vienam).

Dziesmu repertuārs gada laikā bija diezgan plašs - gan latviešu tautas dziesmas, gan bērnu dziesmas (sk. pielikumus nr. 6 - 10). Grūtības bērniem sagādāja tieši noteiktas skaņas vai muzikāla fragmenta atdarināšana, pareizās intonēšanas veidošana. Gada laikā bērni iemācījās daudzveidīgas dziesmas un spēja emocionāli izpaust dziesmas noskaņu.

Rotaļas ar dziedāšanu un kustībām.

Lai sekmētu bērnu ritma izjūtu, nostiptināt prasmes kustēties mūzikas pavadījumā, pilnveidotu dziedātprasmi un veidot emocionālo atsaucību, nodarbībās bija izņemtas rotaļas ar dziedāšanu un kustībām. Vismīlākā bērnu **rotaļa** bija „**Sniegavīru dejas**” (sk. pielikumu 11). Bērni bija gatavi pat pavasarī to dejojot. Tā kā zēnu iz mazs, meitenes dejoja kopā pārī. Agnese ar Elzu nevarēja sadalīt lomas. Daudziem sagādāja grūtības dejojot un dziedāt. Abigeilai, Karlīnai, Gustavam, Oskaram sagādāja grūtības dejojot un dziedāt. Ernests dejojot atteicās vispār. Gada garumā nevienu deju nav dejojis.

Rotaļa „Augļu rondo” (sk. pielikumu 13). Bērniem garšo augļi, tāpēc šī dziesma izraisīja lielu prieku. Katrs dalījās, kāds ir mīļākais auglis. Vienīgi Ernests teica, ka viņam garšo saldējums, Emīls – želeja konfektes. Skolotāja jautāja – vai tie ir augļi? Zēni atbildēja apstiprinoši. Dziesmas vārdus bērni apguva ātri. Pat Oskars, Deniss un Gustavs negribot iemācījās. Marija arī ar prieku dziedāja par augļiem. Tad kad bija iemācīti vārdi, skolotāja pievienoja mūzikas instrumentus. Rotaļā diezgan sarežģīts ritms. Dziedāt un spēlēt uzreiz daudziem sagādāja grūtības.

Rotaļa „Reiz Ērkšķrozīte dzīvoja” (sk. pielikumu 12). Šajā rotaļā bērniem bija jāspēlē lomas. Par Ērkšķrozīti gribēja būt gandrīz visi: Agnese, Frīda, Elza, Abigeila, Karlīna, Māra, Madara. Ļaunās fejas lomu neviens negribēja, skolotāja pati izvēlējās. Ķēniņdēla lomu arī uzņēma ar prieku, Emīls, Ernests ar prieku piedalījās. Gustavs, Oskars, Deniss sakautrējās.

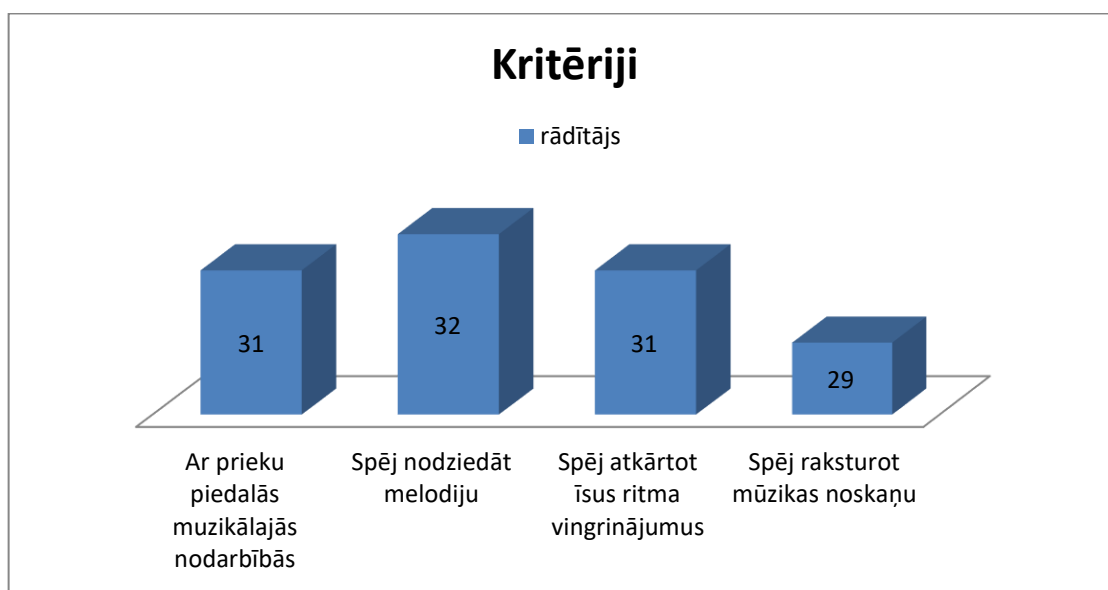
Otrs novērojums notika 2017./2018. Mācību gada beigās maija mēnesī. Bērni arī tika novēroti netīšā veidā, darbojoties nodarbībās. Bērni bija novēroti pēc izstrādātiem gada sākumā kritērijiem. Viss tika apstrādāts matemātiski un atspoguļots tabulās un diagrammās.

4. tabula Bērnu muzikalitātes līmenis gada beigās

	Bērna vārds	1.kritērijs	2.kritērijs	3.kritērijs	4.kritērijs	Kopā
1.	Marija	2	2	2	2	8
2.	Frīda	3	3	2	3	11
3.	Oskars	1	1	2	1	5
4.	Emīls	2	3	3	2	10
5.	Ernests	2	3	3	3	11

6.	Gustavs	1	1	1	1	4
7.	Deniss	2	1	2	1	6
8.	Elza	3	3	3	3	12
9.	Karlīna	3	3	2	2	10
10.	Abigeila	3	3	2	2	10
11.	Madara	3	3	3	3	12
12.	Agnese	3	3	3	3	12
13.	Māra	3	3	3	3	12
	Kopā	31	32	31	29	

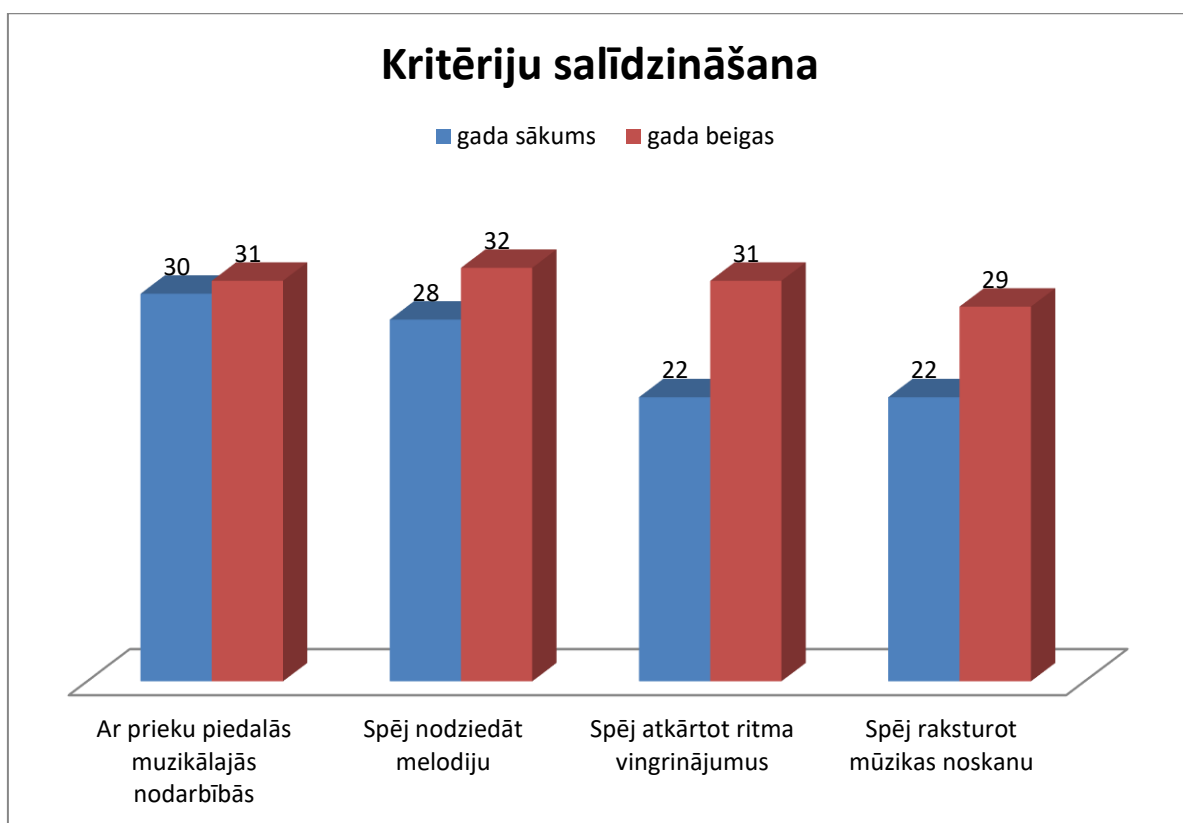
Izdarot matemātiskus aprēķinus, darba autore izveidoja attēlu, kurā parādīts kāds rādītājs grupā bija gada beigās. Kritēriju rādītāji apkopoti diagrammā (sk. 8. attēlu).

8. attēls Kritēriju attīstības rādītāji

Apkopojot rezultātus, darba autore izdara secinājumus, ka visaugstākais rādītājs ir dziedāšanas kritērijam, tad vienāds punktu skaits ir 1. un 3. kritērijam, t.i. spējai atkārtot ritma vingrinājumus un ar prieku piedalīšanai muzikālajās nodarbībās. Spēja raksturot mūzikas noskaņu palika pēdējā vietā. Tas ir tiešam diezgan sarežģīts uzdevums, pat 1.klasē daži bērni šo uzdevumu veic tikai ar skolotājas uzvedinošiem jautājumiem.

Lai izanalizētu kritērijus gada sākumā un gada beigās, tie matemātiski apstrādāti un attēloti diagrammā (sk. 9. attēlu):

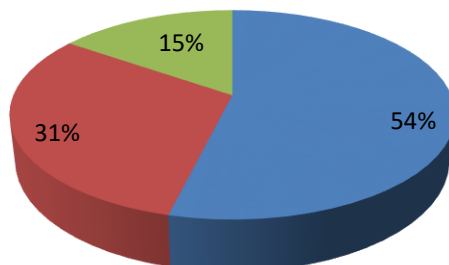
9.attēls Kritēriju salīdzināšana

Apkopojot rezultātus, darba autore secināja, ka katrā kritērijā ir vērojama izaugsme. Pat pirmais kritērijs izauga par vienu punktu. Agnese 2. pusgadā piedalījās visās piedāvātās aktivitātēs bez īpaša uzaicinājuma. Diezgan ievērojama izaugsme redzama 3. kritērijā, t.i. „spēja atkārtot ritma vingrinājumus”, rādītais izauga pa 9 punktiem. Darbojoties ar bērnu mūzikas instrumentiem, katras nodarbības sākuma ritmizējot savus vārdu, citus vārdu, bērniem uzlabojās ritmiskā uztvere. Bērni ar prieku darbojās ar mūzikas instrumentiem, ritmizēja dažādus vingrinājumus, improvizēja, sacerēja savus. Kritērijs „spēja nodziedāt melodiju” izauga pa 4 punktiem. Gada laikā izņemts liels dziesmu skaits. Bērni pirms dziedāšanas iedziedājās. Tas palīdzēja uzlabot dziedāšanas prasmes. Kritērijs „spēj raksturot mūzikas noskaņu” izauga pa 6 punktiem. Rotaļveidā bērni ieguva priekšstatus par mūzikas izteiksmes līdzekļiem, ar kustībām atveidoja mūzikas noskaņu. Bērniem tas palīdzēja iegūt priekšstatu par skaņdarba raksturu.

Gada beigās veikta arī katra kritērija atvērta analīze. Matemātiski izrēķinot kritērija „ar prieku piedalās muzikālajās nodarbībās”, ir izveidota diagramma (sk. 10. attēlā)

Ar prieku piedalās muzikālajās nodarbībās

- Piedalās visās skolotāju organizētajās aktivitātēs
- Piedalās ar skolotāja uzmundrinājumu, aicinājumu
- Nelabprāt un reti piedalās skolotāju organizētajās aktivitātēs

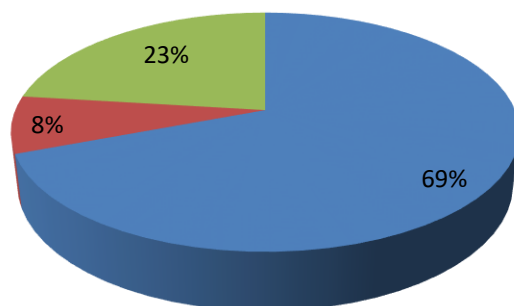
10. attēls Muzikalitātes kritērijs

Darba autore secina, ka 54% piedalās ar prieku. 31% piedalās nodarbībās ar skolotājas uzmundrinājumu, īpašu aicinājumu un tikai 15% nelabprāt vai reti piedalās skolotāju organizētajās aktivitātēs (rotaļās). Pirmais rādītājs, ka piedalās labprāt izauga no 46% līdz 54%. Tas nozīmē, ka bērniem patika nākt uz muzikālajām nodarbībām.

Otrs kritērijs – spēja nodziedāt melodiju. Matemātiski aprēķinot, cik bērnu spēj nodziedāt melodiju patstāvīgi, cik bērnu dzied precīzi ar skolotājas palīdzību un cik bērnu pat ar skolotājas palīdzību dzied neprecīzi gada beigās, rezultāti apkopoti un iegūts šāds rezultāts (sk.11. attēlu):

Spēj nodziedāt melodiju

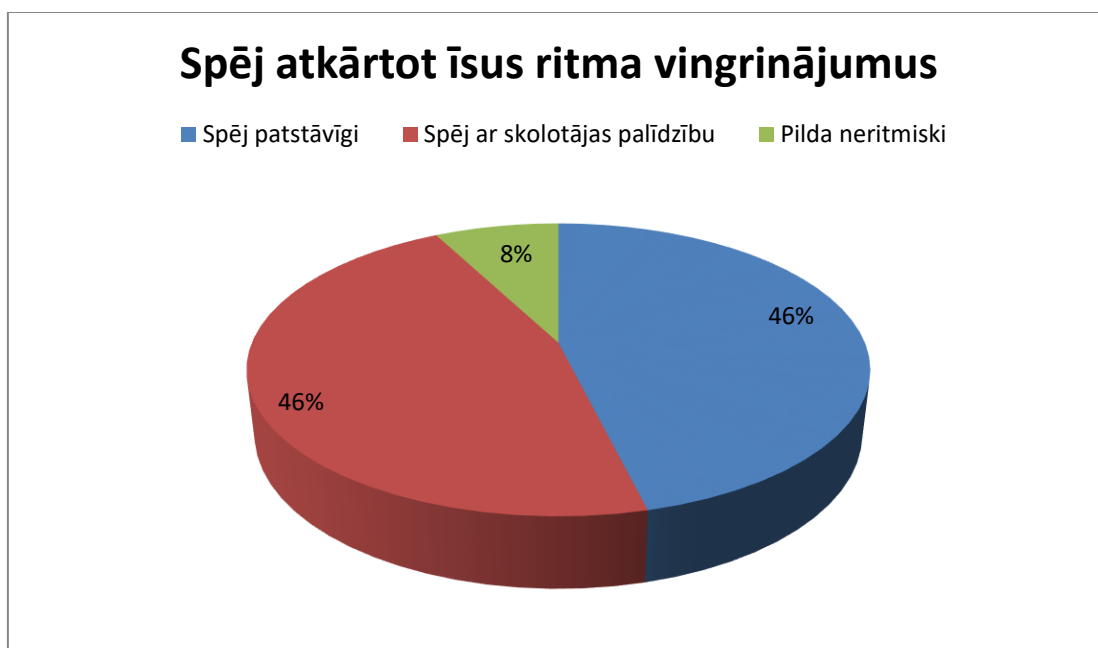
- Spēj patstāvīgi
- Spēj nodziedāt ar skolotājas palīdzību
- Ar skolotājas palīdzību dzied neprecīzi

11. attēls Muzikalitātes kritērijs

Darba autore secina, ka uzlabojās spēja nodziedāt melodiju patstāvīgi, t.i. 69%, ar skolotājas palīdzību var nodziedāt 8% bērnu, 23 % pat ar skolotājas palīdzību dzied neprecīzi. Izauga pirmais rādītājs, ka bērni spēj patstāvīgi nodziedāt melodiju. Pārējie rādītāji tika samazināti.

Trešais kritērijs – spēja atkārtot īsus ritma vingrinājumus. Matemātiski aprēķinot, cik bērnu spēj atkārtot īsus ritmus patstāvīgi, cik bērnu spēj atkārtot ar skolotājas palīdzību un cik bērnu pat ar skolotājas palīdzību atkārtot neprecīzi, rezultāti apkopoti un izveidota diagramma (sk.12.attēlu):

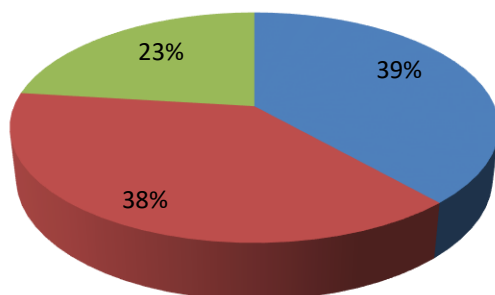
12. attēls Muzikalitātes kritērijs

Rezultāti rāda, ka patstāvīgi atkārtot ritmiskus uzdevumus spēj 46%, tas rādītājs izauga no 8% līdz 46%. Ar skolotājas palīdzību spēj atkārtot 46%. Tas rādītājs ir diezgan labs. Un tikai 8 % pilda uzdevumus neritmiski. Rezultāti liecina, ka patstāvīgi darbojoties, var uzlabot ritma izjūtu.

Ceturtais kritērijs – spēja raksturot mūzikas noskaņu. Matemātiski saskaitot cik bērnu spēj raksturot mūzikas noskaņu paši, cik bērnu raksturo ar uzvedinošiem jautājumiem un cik bērnu pat ar skolotājas palīdzību nav spējīgi raksturot, rezultāti apkopoti un tika noskaidrots (sk.13. attēlu):

Spēj raksturot mūzikas noskaņu

- Spēj patstāvīgi
- Spēj ar uzvedinošiem jautājumiem
- Pat ar skolotājas palīdzību ne vienmēr spēj raksturot

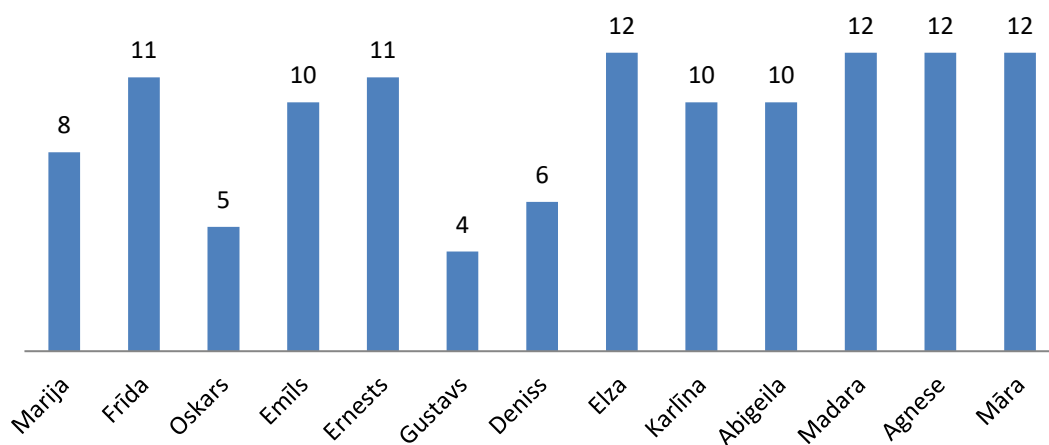
13. attēls Muzikalitātes kritērijs

Darba autore secina, ka patstāvīgi raksturot mūzikas noskaņu gada beigās spēj 39 %. Gada sākumā šo uzdevuma nespēja neviens. Ar uzvedinošiem jautājumiem ir spējīgi 38%. 23% ne spēj pat ar skolotājas palīdzību.

Lai būtu pārskatāms katra bērna individuālais rezultāts arī gada beigās, matemātiski saskaitīti katra bērna iegūtie punkti, apkopoti un izveidota diagramma (sk. 14. attēlu):

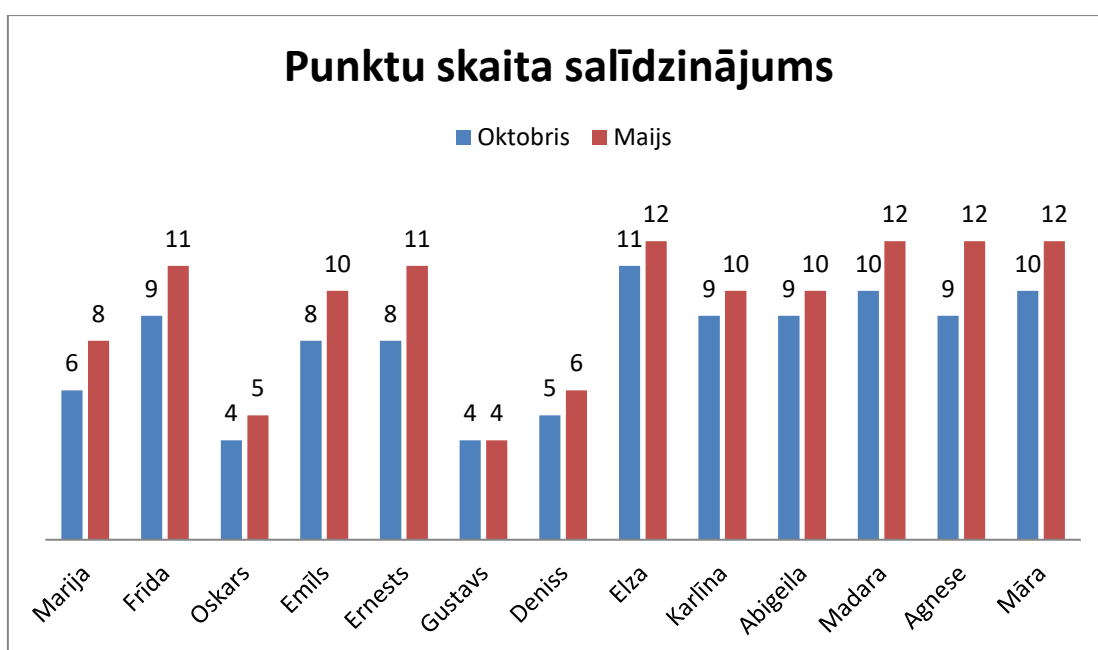
Punktu skaits gada beigās

- Punktu skaits gada beigās

14. attēls Bērnu muzikalitātes līmenis gada beigās

Apkopojot rezultātus, darba autore pētījuma beigās secina, ka daudziem bērniem ir vērojama muzikālā izaugsme. Mārai, Agnesei, Madarai, Elzai joprojām vērojama liela aktivitāte, meitenes ar prieku piedalās visās muzikālās aktivitātēs, atbildīgi izturās pret savu darbu, vienmēr atbild, grib dziedāt, spēlēt rotaļas, dejot. Diezgan ievērojama izaugsme Ernestam, Emīlam un Frīdai. Ernestam uzlabojās dziedāšana, ritms, spēja raksturot mūzikas noskaņu. Gandrīz visi gada beigās arvien labāk veica muzikālus uzdevumus. Bērniem arvien labāk padevās dziedāšana un kustības vienlaicīgi, vārdu ritmizēšana. Gustavam nav manāma izaugsme. Viņš arī necentās, no vecāku puses arī nebija nekādas ieinteresētības. Oskaram uzlabojās ritma izjūta, jo dažas rotaļas un uzdevumi viņu piesaistīja. Ar skolotājās palīdzību spēja veikt vienkāršus ritma uzdevumus.

15. attēls Bērnu muzikalitātes līmeņa salīdzinājums

Salīdzinot rezultātus gada sākumā un gada beigās, darba autore secina, ka izvirzīta **hipotēze**, ka vecākā pirmsskolas vecumā bērniem muzikalitāte attīstīsies sekmīgi, ja pedagoģiskajā procesā tiks izmantoti visi muzikālās darbības veidi (dziedāšana, mūzikas klausīšanās, ritma un mūzikas instrumentu spēle, muzikālās rotaļas), tiks nodrošināta atbilstoša emocionālā un lietu vide, ir apstiprinājusies.

Mērķis, izzināt bērna muzikalitātes veicināšanas iespējas, ir sasniegts.

Uzdevumi, kuri bija izvirzīti gan teorētiskajā daļā, gan pētnieciskajā daļā, ir izpildīti.

Secinājumi

Pētot un analizējot zinātnisko literatūru par muzikalitāti, tās struktūru, pirmsskolas vecuma bērnu personības attīstību, muzikālo spēju veicinošām darbībām, ir jāsecina, ka:

1. Muzikalitāte nav iedzimta. Tā ir iedzimto dotumu un spēju komplekss. Spējas dzīves gaitā attīstās, ja regulāri nodarboties ar kādu konkrētu nodarbošanos. Bērnu muzikalitāti veido emocionālā atsaucība, muzikālā dzirde, muzikālā domāšana, ritma izjūta, dziedātprasme. Lai muzikālo spēju attīstība noritētu veiksmīgi, muzikālo audzināšanu jāsāk pēc iespējas agrāk, jau pirmsskolas vecumā. Muzikālo spēju attīstība atkarīga no vides.
2. 5 – 7 gadu vecums ir noslēdzošais pirmsskolas vecuma posms. Bērnam šajā periodā jāiegūst viss nepieciešamais dažādās attīstības jomās: fiziskā, sociālā, psihiskā, estētiskā.
3. Bērna attīstības nozīmīgākie gadi ir tieši līdz 7 gadu vecumam jeb pirmsskolas vecuma posmā. Pēc psihologu un pedagogu domām tieši pirmsskolas vecums ir bērnu attīstības sensitīvais periods. Lai pirmsskolas vecuma bērnam radītu pozitīvu iespaidu, priekšstatu un ineresi par mūziku, instrumentu spēlēšanu, dziedāšanu, nepieciešama atbilstoša šim vecumam metode, kas ir aizraujoša. Apmācības sākuma posms ir īpaši svarīgs. Bērna saskarsme ar mūziku notiek veiksmīgi, ja atraisās spējas klausīties, salīdzināt, dziedāt, spēlēt instrumentus.
4. Bērna muzikalitātes attīstība ir iespējama tikai aktīvi darbojoties. Ja bērns regulāri nodarbosies ar mūziku – dziedās, klausīsies mūziku, spēlēs mūzikas instrumentus, veidos ritmiskas kustības, tad ir iespējams attīstīt bērna muzikalitāti. Svarīga bērna emocionālā atsaucība.
5. Veiksmīgās muzikalitātes sekmēšanai pirmsskolā nepieciešama atbilstoša muzikāla vide. Tieši muzikāla vide rosina muzikālu darbību. Pirmsskolas vecumposmā galvenais darbības veids ir rotaļa. Tā ir vadoša pirmsskolas vecuma darbība. Rotaļa sekmē izziņas darbību, uztveri, domāšanu, atmiņu, iztēli, emocionālo atsaucību.
6. Lai būtu veiksmīga sadarbība ar bērniem, tad pedagoga uzdevums ir būt pozitīvam, radošam, zinošam, kurš ar savu piemēru var ieinteresēt bērnus muzicēt. Bērni visvairāk novērtē tieši pedagoga attieksmi pret muzicēšanas procesu.

7. Praktiskā pētījumā tika izmantotas šādas metodes: pedagoģiskais novērojums, matemātiskā apstrāde. Arī praktiskā daļā tika veidots bērnu raksturojuma apkopojums un pedagoģiskās darbības raksturojums.
8. Lai izpētītu bērnu muzikalitātes attīstības līmeni, tika izstrādāti šādi kritēriji: emocionālā atsaucība, dziedātprasme, ritma izjūta, skaņdarba noskaņas raksturojums.
9. Pedagoģiskais pētījums pierada, ka pirmsskolas vecumu bērnu muzikalitātes attīstības veicināšana būs sekmīga, ja tiks ievērotas pirmsskolas vecuma bērnu īpatnības un tiks izmantotas visas muzikālas darbības muzikālās nodarbībās.
10. Izdarītie secinājumi un praktiskā pētījuma rezultāti ļauj konstatēt, kā pētījuma mērķis ir sasniegts un hipotēze aptirinājusies.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Apare, V., Kviese, S., Rozīte, L. (1975) *Muzikālā audzināšana bērnodārzā 2*. Mūzikas klausīšanās materiālu, dziesmu, rotaļu, ritmisko vingrinājumu un deju krājums. Rīga: Zvaigzne, 269 lpp.
2. Āboltiņa, M. (1998) *Kā aug mūsu bērns*. Rīga: Datorzinību centrs, 198 lpp.
3. Bjūzens, T. (2008) *Gudrais bērns*. Rīga: Avots
4. Brice, B. (2011) *Skaņu pasakas un ritma rotaļas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 143 lpp.
5. Brice, B. (2009) *Spēlējiet, spēlmanīši*. Rīga: RaKa, 210 lpp.
6. Brice, B. (2017) *Skaņu spēles*. Rīga: RaKa, 260 lpp.
7. Brice, B. (2013) *Viss sākas ar rotaļu*. Rīga: RaKa, 244 lpp.
8. Dzintere, D., Stangaine, I. (2005) *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa, 194 lpp.
9. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: “Alise T”, 308 lpp.
10. Lasmane, L. (2012) *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa, 122 lpp.
11. Lasmane, L. (2008) Muzikālā izglītība. *Skolotājs*, Nr. 1, 112 lpp.
12. Lieģeniece, D. (1999) *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa, 262 lpp.
13. Līduma, A. (2015) *Bērna muzikalitāte*. Rīga: “Librum”, 295 lpp.
14. Pagraba, N. (1999) Dziedāšana – būtisks dzirdes attīstības līdzeklis. *Pirmsskolas izglītība*. Nr.3
15. Pučure, I. (2003) 5-6 gadus vecu bērnu fiziskās aktivitātes. *Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Plus, 93. – 101. lpp.
16. Puškarevs, I. (2001) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa, 119 lpp.
17. Romenkova, V. (1997) *Rotaļu attīstība*. Rīga: “Vārti”, 31 lpp.
18. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 158 lpp.
19. Špona, A., Čehlova Z. (1998) *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: RaKa, 203 lpp.
20. Vikmane, B. (1998) Vai muzikālo dzirdi attīstīt ir grūti? *Pirmsskolas izglītība* Nr. 2/65
21. Vikmane, B. (1995) *Latviešu tautasdziesma kā pirmsskolas vecuma bērnu muzikālās dzirdes un balss attīstīšanas līdzeklis. Mūzikas pedagoģija*. Rīga: 48 lpp.
22. Kries, J. (1926) *Wer ist Musikalisch?* Berlin: Springer, 154 s.
23. Revesz, G. (1953) *Introduction to the psychology of Music*. London: Longmans, Green.
24. PBSParentsYourFiveYearOld.
<http://www.pbs.org/parents/childdevelopmenttracker/five/index.html>

25. Арисменди, А. Л. де. (1989) *Дошкольное музыкальное воспитание*. Пер. с испанского Ю. Ванникого. Москва: Прогресс, 176 стр.
26. Баренбойм, Л. (1981) *О музыкальном воспитании в Венгрии*. Москва: Советский композитор, 5-40 стр.
27. Ветлугина, Н.А. (1981) *Музыкальное воспитание в детском саду*. Москва: Просвещение, 238 стр.
28. Глухих, И. А., Казанцева, Е. В., Васильева, М. Г., Исламова, А. Т. (2016) Музыкально сюжетно-ролевые игры. *Вопросы дошкольной педагогики*. № 3, 91-93 стр.
29. Крайг, Т. (2000) *Психология развития*. Санкт-Петербург: Питер, 992 стр.
30. Мясищев, В., Готсдинер, А. (1992) Что есть музыкальность? *Музыкальная психология*. Раздел 4. Москва, 14-29 стр.
31. Нейгауз, Г. (1961) *Об искусстве фортепианной игры*. Москва: Государственное музыкальное издательство
32. Пиаже, Ж., Инхельдер, Б. (2003) *Психология ребёнка*. СПб: Питер, 160 стр.
33. Радынова, О.П., Катинене, А.И. (1998) *Музыкальное воспитание дошкольников*. Москва: Просвещение, 223 стр.
34. Римский-Корсаков, Н. (1963) *О музыкальном образовании (1892)*. Москва: ГМИ, 175-188 стр.
35. Рубинштейн, С.Л. (1989) *Основы общей психологии: в 2 т.* Москва: Педагогика, 328 стр.
36. Тарасова, К.В. (1988) *Онтогенез музыкальных способностей*. Педагогическая наука – реформе школы. Москва: Педагогика, 176 стр.
37. Теплов, Б.М. (1947) *Психология музыкальных способностей*. Москва, Ленинград: АПН РСФСР, 335 стр.
38. Тютюнникова, (2001) Т. Э. *Уроки музыки. Система обучения К.Орфа*. Москва, 94 стр.

Pielikumi

1. Pielikums. Ritmiskie vingrinājumi no B.Brices grāmatas *Es būšu varens muzikants*

Šokolādes ritmi

L. roka 2
Kr. roka 4

Šo - ko - šo - ko - la - la, šo - ko - šo - ko - de -

šo - ko - la, šo - ko - de, šo - ko - lā - de.

(M) – Viegli piesitieni pa džambas malu.
(V) – Sitieni pa džambas centru.

8

Marakasa ritmi

Čāpo ezītis pa taku: čap, čap, čap, čap, čap, čap!
Eziene iet viņam blaku: čap, čap, čap, čap, čap, čap!
Tek aiz viņiem ežulēni: čap, čap, čap, čap, čap, čap!
Rudenī tie vairs nav lēni: čap, čap, čap, čap, čap, čap!
(B. Brice)

8

Trepak from the Nutcracker

Materials:
Cups for each child

Formation:
Circle

Activity by:
Eric L. Young
elyoung82@gmail.com

Tap Rhythm on floor in front of student Pass right (2,3,4) Pass right (2,3,4)

Hold cup in R hand and tap rhythm on L palm Pass right (2,3,4) Pass right (2,3,4)

Spin Cup on its side

Tap Rhythm on floor in front of student Pass right (2,3,4) Pass right (2,3,4)

Pass right (2,3,4)

3. Pielikums. Orķestris S. Slonimskis Rondo ar kociņiem

-32-

Рондо с палочками С. Слонимский

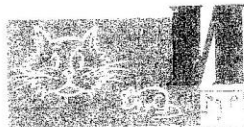
Allegro moderato

Ударные
Ударные
Рино.
Удар.
Удар.
Рино.

-33-

Удар.
Удар.
Рино.
Удар.
Удар.
Рино.

1. КОТ И МЫШИ

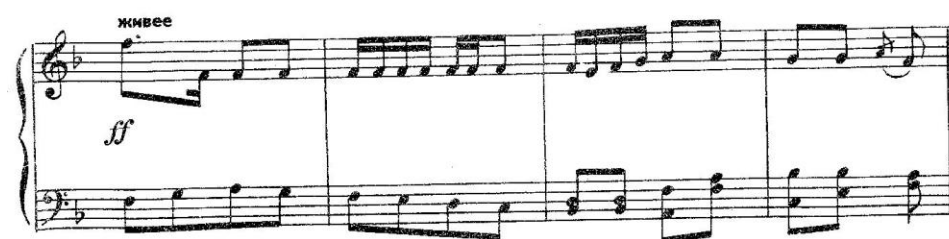
Играющие «мыши» находятся «в доме», у одной из стен комнаты. У противоположной стены на стуле сидит «кот» — он «спит».

С началом звучания настороженной музыки «мыши» подкрадываются к «коту» и присаживаются на корточки.

С началом звучания громкой музыки «кот» просыпается и ловит «мышей», которые стремительно убегают «в дом».

Английская народная мелодия

Осторожно

13.

Ribidibidī, rabadabadā, ribidibidabadabadā!

↑ ↓ pa puslēm

zā zā zā, zē - zē - zē

Ri-ii, Tii, T-ii, T-ii

z, ẓ; B, V, S, Ṣ, K, K, G, G

lāāā nāāā

ū fā ā t ā

6. pielikums. Latv. tautas dziesma Ar vilciņu Rīgā braucu

Dziedam un spēlējām

Ar vilciņu Rīgā braucu

Sagatavošanas grupai

B. Brices aranžējums

Latviešu tautasdziesma

Ti-ri-ti-ri, tam, ti-ri-ti-ri, tam, ti-ri-ti-ri, tam, ti-ri-ti-ri, tam.

šik-šik, šik-šik, šik-šik, šik-šik,

Robdēlis

5

1. Ar vil-ci-ņu Rī-gā brau-cu tē-vam pirk-ti ta-ba-ciņ',

šik-šik, šik-šik, šik-šik, šik-šik,

9

ar vil-ci-ņu Rī-gā brau-cu tē-vam pirk-ti ta-ba-ciņ'!

šik-šik, šik-šik, šik-šik, šik-šik,

2. Tēvam pirkti tabaciņ', mātei saldu cukuriņ'!
3. Vilciņš kauca, vilciņš sauca, kaut pārtrūktu iemauktiņ'.
4. Velc, vilciņi, raudādāmis, kam apēdī kumeliņ'?

Joka pēc alfabēts

proģe R. Kaupers

A-paļš ā - bols bum-bie-rim cep čī-bas. Div-met-rī-gā eg-lē ēr - glis fil-mē
 glie-me-žu ģi - me - ni. He-li-kop-ters iz-glābj īs-tu ja - gu - ā - ru.
 Kra-bis ķem - mē lā-cim ļi - pu. Mu-ša nes ņau-do-šu o - du.
 Pe - le run - cim sa - sien šal - li. Tru - sis uz - lej ū - de - ni vie-nai
 za - - - ļai žur - kai. Kā pa
 jo - kam, jo - ka pēc, Mums ir sa - nā - cis al - fa - bēts. Kā pa
 jo - kam, jo - ka pēc, Mums ir sa - nā - cis, sa - nā - cis al - fa -
 bēts! bēts!

Jautrais dancis

Z.Purvs

I.Kalniņš

Mū - su pla - vā, pla - vā za - ļā, pla - vā za - ļā, Jē - ri le - kā
 sa - vā va - ļā, sa - vā va - ļā. Stāv un brī - nās ā - zis vecs:
 "Augs - tu gan tie jau - nie lec, Augs - tu gan tie jau - nie lec!"

Lūk, cik sārti sivēniņi, sivēniņi,
 Nespēj malā palikt viņi, malā viņi –
 Abi strīdas, abi kviec:
 „Skaties, kur tu kāju liec,
 Skaties, kur tu kāju liec!”

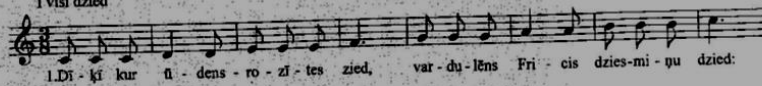
Noskatījies, kā to dara, kā to dara,
 Arī telēns metas barā, metas barā.
 Raibā govs mauj žēli: „Mū!
 Dēliņ, tev vēl mākas trūkst,
 Dēliņ, tev vēl mākas trūkst...”

Pēkšņi visiem sajūk dancis, sajūk dancis,
 Riedams atskrien ganu Krancis, ganu Krancis:
 „Kārtības nemaz vairs nav,
 Maršs uz mājām, vau, vau, vau,
 Maršs uz mājām, vau, vau, vau!”

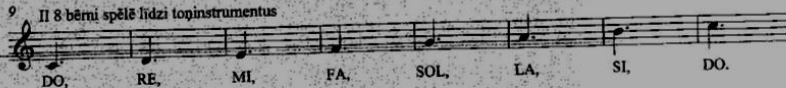
Vardulēna gamma

Lolita Sauliete

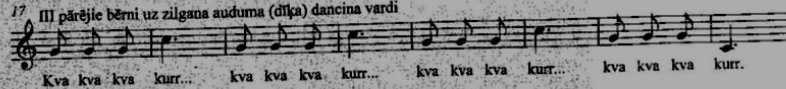
I visi dzied

9 II 8 bērni spēlē līdzī to instrumentus

17 III pārējie bērni uz zilgana auduma (dīķa) dancina vardi

2. Dziesmiņas ritinā: buļ, buļ, buļ, buļ.
Pleznīgas jautri ūdeni kuļ.
DO-RE-MI-FA-SOL-LA-SI-DO.
Buļ, buļ, buļ, buļ. (4 x)

3. Palecas šā un palecas tā,
Priecīgi uzdzied: kva, kva, kva, kva.
DO-RE-MI-FA-SOL-LA-SI-DO.
Kva, kva, kva kurr... (4 x)

Šokolāde

Lolita Sauliete

1. Spo - žā sud-rab-pa-pī-rā kār-di-no-ši čaukst. Lie-liem,ma-ziem gar-šo tā: sa-ki,kā to sauc?
2. Rū - ķis grābj no mai-si-ņa kon-fek-tes ar pušķi. Pil - nus vai - gus pie-stū-ķē, mu-te tā kā sušķim.

5 Brū-na, sal-da,smar-ži-ga, šo-ko.šo-ko-lā - de, vi-dū riek-sti, ro-zī-nes, a - rī mar-me-lā - de.

9 Šo-ko-lā, šo-ko-de, šo-ko-lā - de, šo-ko-lā, šo-ko-de, šo-ko-lā - de.

Sniegavīru dejas

B. Brice

Snie-ga vī-ri dip, dip, dip, zie-mas nak tī dan-cot grib mē-nesš bo-la

6 a - cis, kas par tra - ku dan - ci! Um - pa,

10 um - pa, um - pa - ho ho!

Darbība:

Katram no bērniem - skanošais sniegavīrs (balta pudelīte - šeikeris).
Bērni sēž aplī uz grīdas, sniegavīrs katram priekšā. Dziedot 1. - 8. taktis, viegli sit plaukstas pa ceļiem vai darbojas ar sniegavīru pēc skolotāja ieceres.
9. - 12. taktī ar sniegavīru viegli piesit pa labo, tad kreiso, vēlreiz pa labo ceļgalu un pie vārdiem "ho-ho!" noliek sniegavīru priekšā kaimiņam pa labi.

*Deja: 1x Pa pēriem net uz priekšu.
2x uz otru pusi.
Kūreni bala - griežas apasēt
Kūper - būro rotas un net pēriem net!*

Reiz Ērkšķrozīte dzīvoja

Vācu bērnu rotaļdziesma

1. Reiz Ērkšķ-ro - zī - te dzī - vo - ja, dzī - vo - ja, dzī - vo - ja. Reiz

Ērkšķ - ro - zī - te dzī - vo - ja, dzī - vo - ja.

2. To visi bērni mīlēja.	7. Visapkārt uzaug milzīgs mežs.
3. Tu, Ērkšķrozīte, piesargies!	8. Bet atnāk jaunais ķēniņdēls.
4. Bet jaunā burve atnāca.	9. "Tu, Ērkšķrozīte, pamosties!"
5. Un Ērkšķrozīti nobūra.	10. Nu visi liksmi kāzas svīn.
6. "Tev simtu gadu jānoguļ!"	11. Un dejā griežas jauns vai vecs.

Rotaļas apraksts

Pirms rotaļas tiek sadalītas lomas. Ap vidū stāvošo Ērkšķrozīti tiek izveidots aplis. Ļaunā feja un Ķēniņdēls paliek apļa ārpusē.

- 1.–2. pants. Rotaļnieki soļo aplī.
3. pants. Turpinādami soļot, viņi krata rādītājpirkstu, tādējādi brīdinādami Ērkšķrozīti, bet, atskatot panta pēdējam vārdam, apstājas un pagriežas pret apļa centru.
- 4.–6. pants. Burve pieiet pie Ērkšķrozītes un 6. pantu dzied viena pati. Ērkšķrozīte pietupjas un aizsedz seju ar plaukstām.
7. pants. Rotaļnieki, sadevušies rokās, lēni dodas uz apļa vidu, sašaurina to un, paceļot rokas, attēlo augsta dzīvzoga uzaugšanu.
- 8.–9. pants. Ķēniņdēls pieiet pie Ērkšķrozītes un 9. pantu dzied viens pats. Aplī esošie bērni atiet atpakaļ.
10. pants. Ērkšķrozīte dejo ar Ķēniņdēlu, pārējie sit plaukstas uzsvērtajās taktisdaļās.
11. pants. Pārējie bērni dejo palēciena solī pa apli.

RUDENS VĒJĀ

Augļu rondo

T.Tjutjuņņikovas ideja
B.Brīces melodija un latviešu teksts

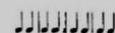
1.Ki - vi, ā - bols, a - na-nāss gar-šo tam, kas vairs nav mazs! Tā, tā,
ti - ri - ti - ri - tā! Gar - šo rī - tā, va - ka - rā!

1.Kivi, ābols, ananāss
Garšo tam, kas vairs nav mazs!

1.– 4.taktī dzied,
melodijas atkārtojumā spēlē marakass:

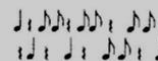

5.– 8.taktī dzied,
melodijas atkārtojumā spēlē guiro:

Tā, tā, tiritiri tā,
Garšo rītā vakarā!

Piedziedājuma atkārtojumā visi pārējie
izpilda ostinato: plaukstas
ceļi

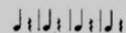
2.Apelsīns un mandarīns,
Abiem tiem ir dzeltens smīns
Tā, tā, tiritiri tā,
Garšo rītā vakarā!

1.– 4.taktī, 5.– 8.taktī dzied,
melodijas atkārtojumā spēlē toņbloks:

3.Aprikozes, vīnogas,
Ļoti veselīgas tās
Tā, tā, tiritiri tā,
Garšo rītā vakarā!

1.– 4.taktī, 5.– 8.taktī dzied,
melodijas atkārtojumā spēlē trijstūris:

*Kad dziesma labi apgūta, pievieno kustības:

1. – 4.taktī, piemēram, solis uz priekšu, puspietupiens, solis atpakaļ, puspietupiens,
5. – 8.taktī solis sānis, vienu takti stāv, solis sānis pretējā virzienā, vienu takti stāv.